

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЮРЧАК СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри
міжнародних
відносин і зовнішньої політики,
д.е.н., доцент

_____ Лимар В. В.
«_____» _____ 20__ р.

**ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ДЕРЖАВ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ НА
СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

Магістерська робота

Науковий керівник:

Берегута В. В., асистент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики

Науковий консультант:

Богінська І.В. доцент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики
к.і.н., доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

(підпис)

Вінниця – 2024

Юрчак С. С. Особливості впливу держав Глобального Півдня на сучасні міжнародні відносини. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

Адаптуючись до змін у міжнародному середовищі, держави Глобального Півдня сформували свій осередок впливу. Результатом дослідження є визначення факторів, підносять позиції держав Глобального Півдня на міжнародній арені: економічний прогрес, значний людський ресурс, інституційні форми подолання спільних проблем, миротворчий потенціал. Наукова новизна дослідження полягає в ідентифікації специфічних інструментів впливу Глобального Півдня на сучасні міжнародні відносини, оцінці прогресу цієї групи держав в контексті формування сучасної політичної та економічної архітектури в глобальних рамках та визначення головних викликів, що сприяють міжнародній консолідації.

Ключові слова: Глобальний Південь, міжнародні відносини, російсько-українська війна.

98 с., бібліограф.: 113 найм.

Yurchak S. S. Peculiarities of influence of the Global South states on modern international relations. 291 International relations, public communications, regional studies. Educational program "International communications and mediation in conflict resolution". Vasyl Stus Donetsk National University. Vinnytsia 2024.

Adapting to changes in the international environment, the states of the Global South have established their own sphere of influence. This research identifies the key factors that elevate the positions of Global South states on the international stage: economic progress, significant human resources, institutional mechanisms to address common challenges, and peacekeeping potential. The

scientific novelty of this research lies in identifying the specific tools of influence exploited by the Global South in contemporary international relations, assessing the progress of this group of states in shaping the modern political and economic architecture on a global scale, and identifying the main challenges that contribute to international consolidation.

Key words: Global South, international relations, Russian-Ukrainian war.

98 p., bibliography: 113 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Стан наукової розробки проблеми.....	10
1.2. Джерельна база дослідження.....	13
1.3. Методологія та методи дослідження.....	15
РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ «ГЛОБАЛЬНИЙ ПІВДЕНЬ» У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	19
2.1. Історичне походження та особливості Глобального Півдня.....	19
2.2. Дискусії щодо інтерпретації поняття «Глобальний Південь».....	30
РОЗДІЛ 3. ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ.....	36
3.1. Фактори піднесення позицій держав Глобального Півдня у світі на прикладі лідерів субрегіонів.....	36
3.2. Інституційні форми взаємодії держав Глобального Півдня як інструмент подолання спільних викликів.....	48
3.3. Російський слід у політико-ідеологічному протистоянні Глобального Півдня та Західного світу.....	60
РОЗДІЛ 4. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА У РАКУРСІ ПОЛІТИКИ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ.....	68
4.1. Реакція держав Глобального Півдня на повномасштабне військове протистояння України та РФ.....	68
4.2. Миротворчий потенціал Глобального Півдня в розрізі російсько-української війни.....	76
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі геополітичний ландшафт перебуває в постійній динаміці, що відображає трансформацію центрів сили. Держави, які ще в 20 столітті називались “третім світом” поступово набирають міжнародного визнання. Сучасні міжнародні виклики в поєднанні зі специфікою історичного розвитку цих держав дали поштовх новому міжнародному об’єднанню, яке умовно можна назвати “Глобальним Півднем”. Виникає необхідність глибокого аналізу його впливу на формування міжнародного порядку в умовах конкуренції із Західними державами та посилення глобалізаційних і геополітичних викликів. Глобальний Південь, до якого входять численні країни, що розвиваються або мають перехідну економіку, відіграє все більш важливу роль у формуванні глобального порядку денного та світової економіки.

Держави Глобального Півдня, до яких зазвичай відносять країни Африки, Латинської Америки, Азії та Океанії, стають все більш помітними гравцями в міжнародних відносинах. Їхній вплив зростає на тлі зниження темпів домінування держав Заходу, що довгий час формували свій центр сили. Держави, що раніше не вирізнялись високими темпами економічного розвитку, політичної стабільності та добробутом власного населення, нині активно беруть участь у побудові сучасної глобальної політики, економічних тенденцій та нових інтеграційних процесів. Подібні тенденції більшою мірою відображають зростаючий економічний і політичний потенціал цих держав, попри те, що чимало з них досі страждають від економічної розрухи, громадянських воєн, низького соціального добробуту.

У сучасних умовах глобалізації та геополітичних перипетій голос Глобального Півдня лунає все дужче на міжнародній арені. Мова йде не лише про процес адаптації до нових економічних і політичних умов існування, а й про отримання визнання на глобальному рівні, що дозволяє

задавати власні погляди на те, в якому напрямку має рухатись міжнародна спільнота. В умовах посилення військово-політичних конфліктів у світі, ціннісно-культурних протистоянь з Західними державами, Глобальний Південь формує нові субальянси та інтеграційні об'єднання, роблячи свій внесок у глобальну стабільність і розвиток.

Вірогідно, найбільш важливою характеристикою держав Глобального Півдня є їхній опір сучасним глобалізаційним тенденціям. Наразі існує чимало комплексних та довготривалих дилем, пов'язаних з неоколоніальними практиками, економічною нерівністю та політичною нестабільністю цих міжнародних суб'єктів. Тому реакція тих же африканських чи центральноамериканських держав на ці тенденції та участь у їхньому врегулюванні є критично важливими точками для розуміння сучасних міжнародних відносин.

У результаті, держави Глобального Півдня прагнуть здобути таку частку міжнародної політичної сили, що дозволяла б їм зрівнятись із Заходом. Їхній вплив на глобальні політичні та економічні процеси зростає, що робить їх важливими елементами у вирішенні сучасних світових проблем. Діяльність Глобального Півдня спрямована на виробленні стратегій адаптації до сучасних світових викликів та розвитку інтеграційних ініціатив, що стане фундаментальним фактором для розуміння майбутніх тенденцій та процесів в міжнародних відносинах.

На фоні триваючої російсько-української війни позиції Глобального Півдня лише посилюються, адже держави Заходу поки не налаштовані на запуск тих миротворчих процесів, що могли б у відносно короткий термін покласти край найбільшому військовому протистоянню в Європі з часів Другої світової війни. Російсько-українська війна чіпляє життєво важливі інтереси Глобального Півдня, тому його роль та мотивація щодо вирішення цієї міжнародної дилеми тільки зростає.

Об'єктом дослідження є вплив держав Глобального Півдня на сучасні міжнародні відносини та їх взаємодія з іншими акторами на світовій арені.

Предметом дослідження є фактори, прояви та наслідки зростання впливу держав Глобального Півдня та їхніх інституцій на сучасні міжнародні відносини.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні значущості держав Глобального Півдня та відповідних інтеграційних об'єднань в міжнародних відносинах в контексті формування сучасного міжнародного порядку, зокрема на тлі геополітичних конфліктів і культурно-ціннісного, ідеологічного та економічного протистояння із Заходом.

Завдання дослідження включають:

- дослідити стан наукової розробки проблеми;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- окреслити методи та методологію дослідження;
- студіювати історичне походження поняття “Глобальний Південь”, визначити його особливості ;
- розглянути основні інтерпретації даного поняття;
- виокремити фактори піднесення позицій Глобального Півдня у світі на прикладі лідерів субрегіонів;
- дослідити основні інституційні форми взаємодії держав Глобального Півдня як чинник подолання спільних проблем;
- ідентифікувати російський слід у політико-ідеологічному протистоянні Глобального Півдня та Західного світу;
- визначити реакцію держав Глобального Півдня на повномасштабне військове протистояння України та РФ;
- проаналізувати миротворчий потенціал Глобального Півдня в розрізі російсько-української війни.

Хронологічні межі дослідження охоплюють події від моменту розпаду СРСР у 1991 році, що фактично означало падіння “другого” або ж соціалістичного світу, по нинішній час, коли міжнародна система продовжує набувати ознак мультиполярності, а колишні держави “третього світу” стали основою Глобального Півдня. Задля кращого розуміння піднесення

Глобального Півдня та впливу його держав/інституційних об'єднань на сучасні міжнародні відносини будуть використовуватись посилання на події, що беруть свій початок дещо раніше вищезазначеної дати, як-от: зародження поняття “Глобальний Південь” в період Холодної війни, історія створення низки державних організацій для посилення міжнародної взаємодії чи радянська спадщина як елемент сучасної політики РФ щодо низки держав Глобального Півдня.

Наукова новизна дослідження полягає у розширенні знань про роль Глобального Півдня у формуванні сучасного міжнародного порядку та їхню взаємодію з глобальними викликами та тенденціями. Результати дослідження можуть внести нові погляди на теоретичні концепції міжнародних відносин та глобальної політики.

Науково-практична значущість роботи полягає в наданні рекомендацій для держав і організацій Глобального Півдня щодо стратегій інтеграції та адаптації до сучасного міжнародного дискурсу з метою посилення власних позицій на політичній мапі світу. Результати можуть бути корисними для політиків, дипломатів, аналітиків і науковців, які займаються питаннями міжнародних відносин і глобальної безпеки, а також розбудови відносин з різними країнами Глобального Півдня.

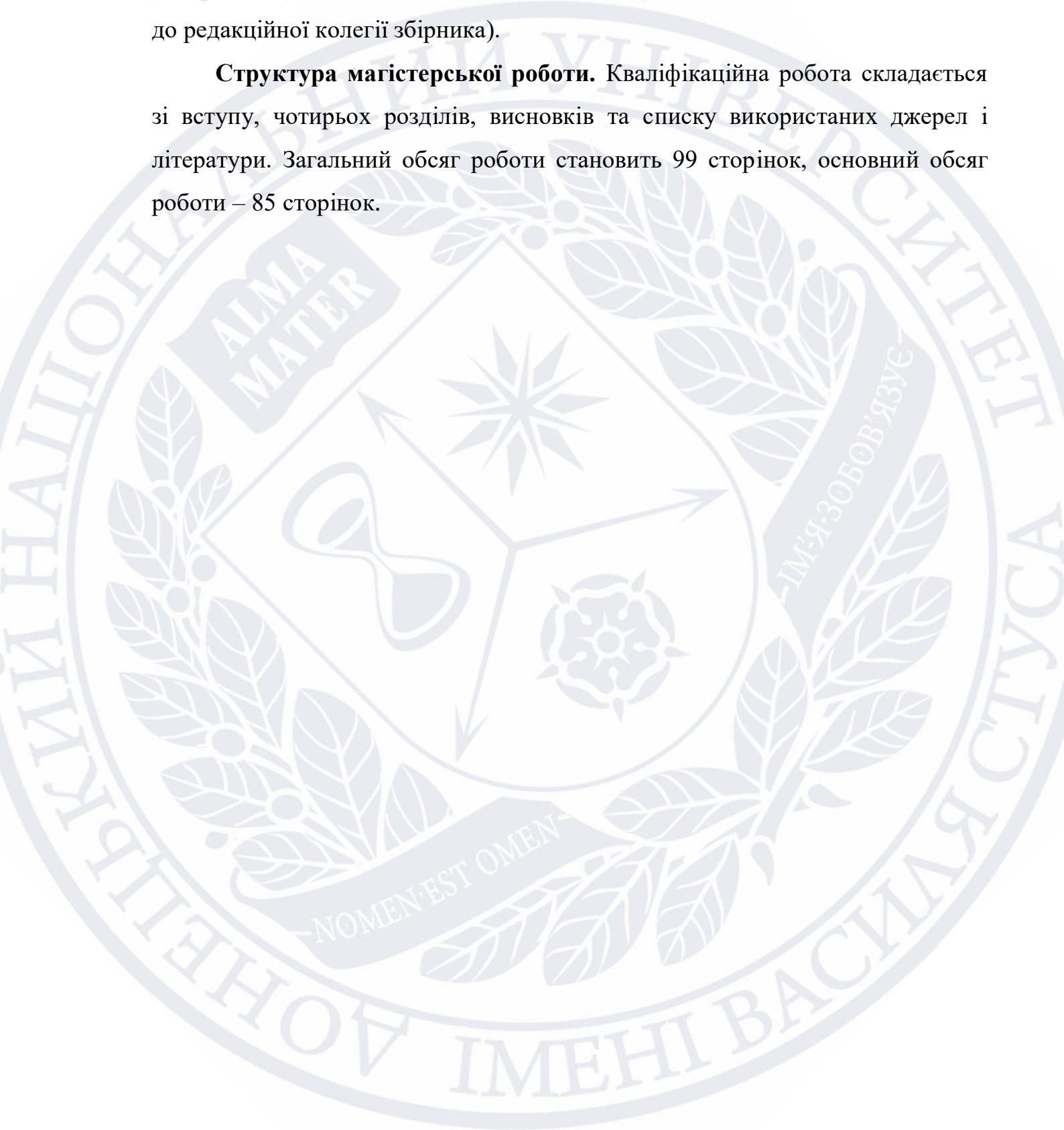
Апробація результатів дослідження. Положення та висновки магістерської роботи були висвітлені в публікаціях:

1. Юрчак С. Фактори пасивності держав Глобального Півдня щодо запровадження антиросійських санкцій. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини: збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2024: історія, археологія та міжнародні відносини в умовах війни»*. Вип. 9 / за заг. ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 70-72. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/16030>.

2. Юрчак С. Фактори посилення суб'єктності держав Субсахарської Африки в міжнародних відносинах та їхні основні виклики. *Вісник*

студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2024. Випуск 16. Том 2. (стаття надійшла до редакційної колегії збірника).

Структура магістерської роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок, основний обсяг роботи – 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Особливості впливу держав Глобального Півдня на сучасні міжнародні відносини становлять значний пласт досліджень сучасних науковців. В період Холодної війни біполярна система міжнародних відносин зумовлювала боротьбу двох центрів сили на ідеологічному, військово-стратегічному, інформаційному, науково-технологічному рівнях. Глобальний Південь мусив або приймати правила гри, долучаючись до одного з центрів сили, або залишатись на периферії міжнародних відносин. Карлі Оглсбі в згадках Л. Яна [111] став першим, хто ще за часів радянсько-американського протистояння об'єднав держави Азії, Африки, Латинської Америки та Океанії за притаманними їм спільними характеристиками. Думки Оглсбі щодо протистояння “Півночі” та “Півдня” стануть актуальними, однак дещо пізніше, заклавши фундамент сучасних міжнародних геополітичних тенденцій. З розпадом СРСР міжнародна система почала поступово набувати сучасних рис. З'являлось все більше досліджень, направлених на розкриття міжнародних позицій держав, що належать до Глобального Півдня. За тематичною спрямованістю відповідні наукові публікації варто поділити на декілька груп.

Першу групу складають найбільш вагомі роботи, що розкривають сутність поняття “Глобальний Південь”, пояснюють специфіку розвитку цих держав, їхнє історичне минуле. В. Брандт у своїй доповіді визначає принципові відмінності між “Північчю” та “Півднем”, надаючи все більше характерних обрисів державам Глобального Півдня [97]. А. Дірлік визнає процеси реконфігурації у всьому світі, включаючи реконфігурацію капіталістичного устрою, який глобалізувався після падіння так званого “Другого” або соціалістичного світу, та зазначає низку викликів для

тодішньої європоцентричної економіко-політичної парадигми [48]. Е.Віккер у своїй роботі посилається на стан розвитку англійських колоній у 20 столітті та акценту увагу на ролі метрополії як ключового контрибутора в контексті розвитку тамтешньої інфраструктури [108]. Ф. Купер досліджує процеси деколонізації африканського континенту, визначаючи головні рудименти європейського правління та констатує падіння імперських тенденцій серед європейських держав в 20 столітті [44]. К. Крук у 1992 році заглибився у аспекти економічного прогресу Глобального Півдня з огляду на їхній колоніальний досвід та специфіку торговельних відносин [46]. Робота Р. Арше [65] є важливим інтелектуальним доробком, що свідчить про роль Франції у політико-економічному та соціальному становленні африканських держав. С. Ікензе [68] досліджує рівень розвитку африканських держав в колоніальну та постколоніальну добу. Увагу приділено ключовим проектам реформ на континенті, зокрема програмам структурної перебудови, запровадженням МВФ та Світовим банком. С. Роджерс та К. Віккері намагались надати об'єктивну оцінку ролі СРСР в Африці на основі ідеологічного впливу, економічної та військової допомоги [88]. Дж. Дорн описує економічний розвиток Китаю після реформ 1978 року та пояснює сутність його перетворення в другу за розміром економіку світу [49]. М. Теретта аналізує значущість правозахисних рухів у формуванні політичної культури Африки в постколоніальний період, актуалізується внесок соціальних рухів на процес демократизації континенту та роль міжнародної спільноти у забезпеченні прав людини [95]. Р. Зоелік визнає неоднорідність розвитку держав “третього світу” та констатує неактуальність цього терміну під впливом змін геополітичного ландшафту [113].

До *другої групи* робіт можна віднести ті, що зосереджені на аналізі актуальних особливостей розвитку Глобального Півдня та висвітлюють сучасне положення цих держав у міжнародних відносинах. Розглядаються конкретні держави, їхнє положення в своєму субрегіоні та на міжнародній арені в цілому. Дж. Хейне [67] визначає Глобальний Південь як геополітичне

поняття, що за політичною та економічною силою в сучасному світі стоїть значно вище за так званий третій світ. А. Городиський [6] та А. Гмиря [4] визначають головні риси держав Глобального Півдня, його міжнародно-політичні цілі та обґрунтовує необхідність України заручитись підтримкою цієї групи держав. М. Шеріч у своїй публікації "Brazil: On The Path To Becoming A Superpower – Analysis" аргументує, чому Бразилія може стати наддержавою. Розглядаються й фактори, що перешкоджають державі у набутті цього статусу [90]. Робота В. Кіктенко направлена на аналіз геоекономічного проекту КНР "Один пояс- один шлях", що визначається як основний інструмент китайської зовнішньої політики для досягнення світової могутності [9]. Н. Свиридова досліджує стан справ у провідних країнах Субсахарської Африки у розрізі економічних, політичних та соціокультурних аспектів. Об'єктами дослідження є ПАР, Кенія та Ефіопія, зазначено їхні головні виклики та перспективи [16]. І. Беленко [2] у своїй статті вивчає миротворчу діяльність Африканського Союзу як головний колективний інструмент втілення субрегіональної стабільності та безпеки. О. Одесомі у своїй праці наголошує на важливості посилення двосторонньої торгівлі між ЄС та Африкою, демонструючи важливість європейських держав як торгово-економічних партнерів [80]. Д. Бернштейн та Н. Шоу [30] розглянули анти-корупційні заходи в ПАР, що певно мірою може бути корисним для інших субрегіональних суб'єктів Глобального Півдня. Р. Бісвас стверджує, що економіка є найбільш дієвим інструментом набуття міжнародного впливу для держав АСЕАН, і припускає, що економічний ріст Південно-Східної Азії свідчить про дієвість міжнародної торгівлі в субрегіоні [32]. Т. Хенкок та М. Коен аналізують еволюцію БРІКС: від неформальної групи держав, що розвиваються, до впливового глобального об'єднання, тому дана робота становить значну цінність в контексті розуміння трансформації міжнародного середовища разом з виникненням нових елементів інституційної взаємодії держав, що, зокрема, охоплюють й держави Глобального Півдня [64]. С. Пінь розглядає БРІКС як провідного

міжнародного суб'єкта, що покликаний стати рушійною силою сучасних міжнародних відносин, відстоюючи багатополярний світ та позиції Глобального Півдня в ньому [85]. Н. Конте [43] проводить порівняльний аналіз економічної потужності БРІКС та G7 та, посилаючись Goldman Sachs, прогнозує стрімкий ріст БРІКС у майбутньому. С. Партіял [84] констатує прагнення Індії посилити свій сектор інновацій через співпрацю з лідером G7, США. Л. Вішге [109] наводить головні переваги африканської зони вільної торгівлі та зазначає потенційні проблеми на шляху до субрегіональної економічної інтеграції. М. Форнусек [58] зазначає про важливість участі субрегіональних лідерів Глобального Півдня, КНР та Бразилії, у врегулюванні війни в Україні.

Третя група робіт присвячена аналізу російського впливу на Глобальний Південь. За основу взято держави африканського континенту, що залишаються найбільш вразливими об'єктами в контексті зовнішнього втручання. Дана група робіт є релевантною й до питання російсько-української війни, що на протязі останніх 2 років знаходиться в центрі політичної уваги держав Глобального Півдня, чиї економічні та політичні інтереси тісно переплітаються з інтересами ворогуючих сторін. Ж. Боджоко досліджує російський вплив в Африці: політичний, фінансовий, ідеологічний та військовий виміри [33]. А. Капріль та Е. Пішо підготували аналітичний звіт, де за допомогою низки статистичних показників та візуалів відтворюють позиції Росії на африканському континенті [39]. А. Пачинська вважає, що КНР, РФ та США конкурують між собою за контроль над Африкою. Авторка виділяє головні риси російської стратегії в Африці та пояснює, чому вона залишається ефективною [82]. С. Юрчак деталізує фактори пасивності держав Глобального Півдня щодо запровадження антиросійських санкцій [18].

1.2. Джерельна база дослідження

Дослідження особливостей впливу держав Глобального Півдня на сучасні міжнародні відносини вимагає ретельного опрацювання джерельної бази. Комбінація різноманітних джерел інформації дає змогу глибше дослідити об'єкт та зробити відповідні висновки, засновані на багатогранності інформаційного дискурсу, що був використаний в процесі роботи, а саме: поняття “Глобальний Південь”, його походження та інтерпретації; аргументація щодо посилення ролі цієї групи держав, її причетність до російсько-української війни.

Джерельна база даного дослідження заснована на досить широкому спектрі різноманітних інформаційних ресурсів, що охоплюють: офіційні документи органів влади та дипломатичних представництв, матеріали міжнародних організацій, статистичні портали, статті наукового змісту, аналітичні звіти.

Документи органів влади та дипломатичних установ як, посольства України [8], дозволили проаналізувати стан двосторонніх відносин між Україною та однією з найпотужніших держав Глобального Півдня, Індією; публікація на сайті МЗС Нігерії є свідченням економічної могутності держави, що претендує на лідерство в африканському субрегіоні Глобального Півдня [61]. Доповідь МЗС США розкриває питання прав людини в Ефіопії [52]. Посольство України в ПАР звітує про двосторонні відносини між державами [7]. Формула миру Зеленського має на меті виклад основних тез щодо досягнення стабільного та довготривалого миру в Україні, де Глобальний Південь має свої інтереси [112]. Документ бразильського уряду констатує економічний прогрес Бразилії, її субрегіональне лідерство [36].

Документи міжнародних організацій, таких як ООН [56], ВООЗ [26], МВФ [19] дозволяє оцінити стан справ держав Глобального Півдня, виокремити їхні головні досягнення та проблеми, а також оцінити їхню роль у міжнародному становленні держав Глобального Півдня. ACCORD [23],

АСЕАН [22; 28; 107], Африканський союз [30], Всестороннє регіональне економічне партнерство (RCEP) [86] сприяли аналізу багатосторонньої субрегіональної взаємодії держав як інструменту досягнення соціально-економічного прогресу.

Третю групу джерел складають *статистичні матеріали*. Завдяки аналізу публікацій ресурсу Transparency.org [45; 46] вдалось проаналізувати рівень сприйняття корупції в країнах Глобального Півдня. Матеріали вебсайту Worldometer [59] стали корисними для визначення показників ВВП та його росту окремих країн регіону. Публікації The Observatory of Economic Complexity [78; 79] сприяли дослідженню показників імпорту та експорту Нігерії. MERKATOR [17] представив список країн за ВВП на душу населення. Macrotrends [53; 70] досліджує економічний ріст Ефіопії та Індії впродовж останніх десятиліть та надає прогнози щодо їх перспективи у майбутньому. GlobalEDGE [55] надає оцінку економічної обстановки в Ефіопії. Trading Economics [35; 37; 41; 69; 71] впроваджує статистику показники в сфері економіки деяких провідних держав Глобального Півдня: Індії, КНР, Бразилії. Countryeconomy.com [76] є джерелом, що наводить дані про держави та міжнародні організації. В даному випадку під аналіз потрапила група Меркосур. Statista [101] аналогічно є сайтом, де публікуються цифрові дані в контексті галузей промисловості різних держав. TheGlobalEconomy [60] - статистичний портал, що в даному дослідженні використувався для визначення економічних потужностей держав G7 на противагу Глобальному Півдню.

Останню групу публікацій складають матеріали ЗМІ, де фігурують фактологічні дані про об'єкти дослідження. В процесі дослідження завжди варто пам'ятати про достовірність тих чи інших ЗМІ, тому вхідні дані роботи піддавались ретельному порівняльному аналізу, що супроводжувався вичлененням найбільш необхідного та релевантного фактажу. Необхідно підсумувати, що в рамках дослідження Глобального Півдня було використано чимало різноманітних матеріалів що публікувались в таких ЗМІ,

як: The Conversation [87], Visual Capitalist [25], Voice of America [27], ReliefWeb [81], Радіо Свобода [1], Minprom [3], Укрінформ [13].

1.3. Методологія і методи дослідження

Методологічні засади дослідження передбачають цілий комплекс методів наукового пізнання, що базуються на пошуку, систематизації, аналізі необхідної для дослідження інформації.

Системний підхід дозволив представити цілісну картину тих процесів та явищ, що характерні державам Глобального Півдня:

- 1) соціально-політичний аспект для розуміння специфіки внутрішньої та, щонайважливіше, зовнішньої політики держав Глобального Півдня;
- 2) ціннісно-ідеологічний аспект для пояснення бачення Глобального Півдня на міжнародні відносини, де Захід виступає в якості противаги;
- 3) економічний аспект як фактор посилення позицій на міжнародній арені та інструмент поширення політичної волі на інших;

Діалектичний підхід дозволив проаналізувати чинні позиції Глобального Півдня на міжнародній арені крізь призму політико-економічного та культурно-ціннісного протистояння з Глобальною Північчю, або ж, як його ще називають, Західним світом. Інституційні моделі взаємодії держав стали одним із стрижневих факторів реалізації діалектичного підходу в площині виконання дослідження. Ті ж Меркосур чи АСЕАН є майданчиками багатосторонньої взаємодії субрегіональних державних суб'єктів, забезпечуючи їхній міжнародний розвиток та долаючи спільні міжнародні загрози та виклики. Завдяки застосуванню діалектичного підходу вдалось чітко прослідкувати еволюцію держав Глобального Півдня як міжнародних суб'єктів, що поступово втрачають статус периферії та займають більш впливові позиції в міжнародному середовищі, а їхні

інтеграційні об'єднання вже зараз нав'язують конкуренцію конгломерату Західних держав.

Аналіз та синтез інформації стали необхідними інструментами для вичленення складових елементів дослідження: економічного прогресу Глобального Півдня, інституційних форм взаємодії держав, впливу зовнішніх сил - та створення загального уявлення щодо Глобального Півдня та його ролі у міжнародних відносинах на сучасному етапі історії.

Метод контент-аналізу дозволив отримати найбільш релевантну інформацію щодо предметів дослідження серед широкого масиву джерел та літератури. Особливо ефективно даний метод було застосовано в поєднанні з кількісним методом аналізу в процесі обробки статистики, як, наприклад, дослідження об'ємів торгівлі чи росту ВВП.

Історичний метод допоміг у вивченні походження поняття "Глобальний Південь", а також сприяв розумінню його еволюції як невід'ємного компонента сучасної геополітичної реальності. Крім цього, даний метод дослідження використовувався для систематизації та відтворення отриманої інформації коректно, у хронологічній послідовності, а тому робота набула більш структуралізованого та цілісного вигляду.

Порівняльний метод дав змогу зробити зіставити розвиток окремо взятих держав, що є представниками Глобального Півдня. Вдалось визначити головні фактори їхнього прогресу та встановити, що саме КНР є головною рушійною силою регіону. Економічні показники, їхній стрімкий ріст за останні кілька десятиліть є свідченням посилення позицій Глобального Півдня, адже, окрім Китаю, в рамки аналізу потрапили й Індія, ПАР, Ефіопія, Бразилія.

Використання методу кейс-стаді забезпечує поглиблене вивчення конкретних прикладів для відображення тенденцій посилення позицій Глобального Півдня на міжнародній арені, попри наявність актуальних політико-економічних викликів. У роботі можуть розглянуті наступні кейси:

- 1) Лідерство КНР та Індії в азійському субрегіоні;

- 2) ПАР та Ефіопія - прогрес держав Субсахарської Африки;
- 3) Бразилія- держава-лідер в Південній Америці;
- 4) Кейси міжнародних організацій Глобального Півдня, що демонструють економіко-стратегічний прогрес: Африканський союз, АСЕАН, БРІКС, Меркосур.
- 5) Досліджено вплив Росії на держави Африки, найвразливіших акторів Глобального Півдня, як стратегія втілення геополітичного розбрату, де Захід виступає головним міжнародним антагоністом
- 6) Зазначено й вплив лідерів Глобального Півдня на РФ в епоху санкційного тиску внаслідок війни на території України.

Дискурсивний аналіз став у нагоді в процесі дослідження позицій держав Глобального Півдня щодо російсько-української війни, їхньої миротворчої діяльності, зокрема у виокремленні головних мотивів та стримуючих факторів.

Метод індукції сприяв формуванню логічних судження про загальні особливості Глобального Півдня, виходячи зі знання про окремі кейси та характеристики суб'єктів цього неологізму. Завдяки даному методу вдалось:

- 1) дослідити конкретні політичні, економічні, миротворчі ініціативи представників Глобального Півдня;
- 2) проаналізувати локальний характер взаємодії держав в рамках державних інституцій;
- 3) узагальнити отримані результати, виявити основні особливості держав Глобального Півдня та визначити закономірності впливу цієї групи держав на сучасні міжнародні відносини.

РОЗДІЛ 2

ПОНЯТТЯ «ГЛОБАЛЬНИЙ ПІВДЕНЬ» У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

2.1. Історичне походження та особливості Глобального Півдня

«Глобальний Південь» – це термін у міжнародних відносинах, що використовується для опису країн з низьким або середнім рівнем доходу на душу населення. Він охоплює групу країн, які переважно розташовані в Африці, Латинській Америці, Карибському басейні та частково в Азії та Океанії. Ці країни характеризуються такими ознаками, як:

- 1) економічна залежність від більш розвинених країн;
- 2) здебільшого колоніальне минуле;
- 3) великий розрив у доходах між населенням;
- 4) низький розвиток громадянського суспільства;
- 5) авторитарний/тоталітарний апарат влади.

Глобальний Південь протиставляється Глобальній Півночі. Варто одразу підкреслити, що протиставлення не є географічним. Чимало держав, яких відносять до Глобального Півдня, територіально знаходяться у Північній півкулі, як Китай чи Індія. Австралію ідентифікують як державу Глобальної Півночі, попри її локацію нижче екватора. Все через те, що вищезазначені характеристики Глобального Півдня не притаманні цій державі.

Країни Глобального Півдня часто мають проблеми з політичною стабільністю, добробутом населення і недостатнім розвитком інфраструктури. Вони зазвичай залежать від міжнародної допомоги і часто стикаються з економічними та соціальними труднощами. Використання терміну "Глобальний Південь" допомагає в міжнародних відносинах краще зрозуміти глобальні дисбаланси та акцентувати увагу на необхідності справедливого економічного і соціального розвитку для цих країн. Їхні лідери та правлячі кола часто акцентують увагу міжнародного співтовариства

на кричущих для себе проблемах з метою якомога швидшого усунення докучливого подразника, оскільки самотужки подолати економічну кризу чи, наприклад, внутрішньополітичну нестабільність, вони неспроможні.

Найпростішим підходом є ототожнення «Глобального Півдня» з концепцією «третього світу» або «периферії», що використовувалася ще за часів біполярного поділу світу в часи Холодної війни для визначення економічних, індустріальних та ідеологічних відмінностей, а також виокремлення цієї групи держав в окрему категорію, що за своїми ознаками відрізняється від «першого» капіталістичного світу і «другого» комуністичного. Після завершення Холодної війни “другий світ” перестав існувати, адже колишні держави соцтабору почали приймати правила гри, що встановлювались саме капіталістичним устроєм. Тому потреба у використанні терміну “третій світ” також відпала.

Сам термін, «Глобальний Південь», вперше з'явився у 1969 році в статті політичного активіста Карла Огсбі для ліберального католицького журналу «Commonweal» [111]. Огсбі умовно поділив світ на “північ” та “південь”. У статті йшлося зокрема й про домінування Півночі над Півднем, а також про вагомий вплив Радянського Союзу на держави, що на той час вважались периферією. Згадки про «Південь» були ще й в документах Організації Об'єднаних Націй, що датуються 60-ми роками. Згодом, після завершення Холодної війни, до Півдня додалося слово «глобальний», що свідчило про вихід на міжнародну арену нових суб'єктів з колоніальним минулим: держав Африки, Латинської Америки та Азії [106].

У 1980 році комітет під керівництвом колишнього канцлера Німеччини Віллі Брандта опублікував звіт, у якому було зазначено існування великих відмінностей в економічному розвитку різних країн світу [97]. За Брандтом Глобальна Північ охоплює Сполучені Штати, Канаду, весь європейський континент, Росію, Гонконг, Тайвань та Макао, які є частиною Китайської Народної Республіки. До цього списку додаються Японія, Сінгапур, Ізраїль, Австралія та Нова Зеландія. Останні дві, попри географічне положення,

Брандт зарахував до Глобальної Півночі. Комісія Брандта пояснила економічні відмінності між країнами та дійшла висновку, що держави Півночі стали багатшими у 1980-х роках, тому що виробляли дуже якісні промислові товари. А оскільки держави Півдня орієнтувалися лише на сировину та напівфабрикати, більшість із них жила бідно [6].

Повертаючись до соціального дискурсу можна стверджувати, що з переходом від модернізації до глобалізації, термін «третій світ» дещо втрачає актуальність, стає більш застарілим, оскільки він не віддзеркалював всю складність тодішніх геополітичних дилем. Країни, які колись відносилися до «третього світу», тепер мають значну політичну, економічну та соціальну різноманітність, а також різний рівень інтеграції в глобальну економіку. Розглядаючи такі ознаки, як велика соціальна нерівність, низький рівень ВВП на душу населення, нерозвинута інфраструктура, політична нестабільність, а також криза в освіті та охороні здоров'я, можна стверджувати, що з початку 90-х років 21-го століття концепція «третього світу» втратила свою актуальність [48].

Занепад ринкових відносин у світі наприкінці “нульових”, на диво, стимулював держави Півдня. Абсолютна більшість з них не володіла якимись вражаючими показниками в контексті виробничих потужностей через слабо розвинену інфраструктуру, а сфера послуг не генерувала той об'єм капіталу, що міг би хоч трішки наблизитись до прибутків держав Заходу. Втім, країни Півдня легше переживали застій у ринкових відносинах. Вони змогли збільшити свій експорт, привабити іноземні інвестиції, розширити фіскальний простір і отримати консультації від Міжнародного валютного фонду для захисту своїх економічних і соціальних секторів. Держави Півночі з налагодженим фінансово-економічним апаратом, потрапивши у кризовий для себе період, стали зменшувати боргове навантаження, що ніс на собі Південь. Особливо варто відзначити “Паризький клуб”, та його контрибуцію в даному питанні. Комплекс оздоровчих заходів в області фінансів та економіки з боку держав як Півдня,

так і Півночі, дозволив переглянути роль внутрішніх ринків, зосередивши економічну політику на розвитку внутрішнього попиту [100; 113; 62].

“Частка країн, що розвиваються, у світовому ВВП у паритеті купівельної спроможності суттєво зросла з 1980 до 2010 року, піднявшись приблизно з 33% до 43%” [113, с. 2]. Держави Півдня та їхній економічний прогрес є явищем, покликаним нівелювати той стан справ, який утворився через колоніальну спадщину, тривалу внутрішньополітичну нестабільність держав та зовнішню експлуатацію природних ресурсів з боку Півночі. Період колоніального домінування держав Заходу сприяв створенню слабких централізованих політичних інститутів, які легко підлягали управлінню і були орієнтовані на задоволення зовнішніх потреб.

“Наприклад, індійська колоніальна адміністрація в рамках Британської Індійської Кампанії розподілила країну на президентства та провінції під контролем британських чиновників. Бельгійська адміністрація в Конго створила нову рабовласницьку структуру і транспортну мережу для більш ефективної експлуатації природних ресурсів під керівництвом генерал-губернатора” [16, с. 8; 87; 98].

В державах, що зазнали колоніальних утисків, економіка переважно ґрунтувалась на видобуванні та транспортуванні сировини до держав-реципієнтів, себто держав Заходу. В таких експлуатаційних обставинах економічного існування дуже важко зазначити бодай якийсь фактор для стрімкого розвитку. Весь капітал знаходився в руках очільників місцевих адміністративно-територіальних одиниць, а їхнє головне завдання полягало у збагаченні за рахунок контролю ресурсними базами колоній. Населення в колоніях не мало достатніх прав на імплементацію управлінських ініціатив. А питання використання Заходом місцевих недр й тоді сприймалось дуже гостро.

Постколоніальні країни не отримали необхідних практичних навичок управління. Їм потрібно було терміново мобілізувати національні інтереси, відновити власні державні інституції, створити програми соціального

захисту, побудувати інфраструктуру, боротися з неписьменністю та ранньою смертністю, а також визначити новий економічний курс.

Британія намагалась реагувати на обурливі настрої в суспільстві та почала будувати інфраструктурні об'єкти для обробки сировини. Під час 2 Світової війни держава боялась втратити низку колоніальних володінь, оскільки тамтешня сировина значною мірою допомагала в підтримці економіки у такий кризовий момент. Чимало було зроблено й для забезпечення стабільності влади метрополії. Але інвестиції принесли британським колоніям розвиток освіти, виробництва, оновлення інфраструктури та поліпшення житлових умов, що було край важливо для поліпшення настроїв серед африканців [108].

Світова війна вплинула й на вимоги колоніального населення Франції. У 1946 році тиск антиколоніальних сил змусив тодішній уряд держави оголосити всіх жителів Французького Союзу громадянами Франції. Дехто вважав такий крок спробою метрополії зберегти свій вплив серед громадян та запобігти збройним повстанням в післявоєнний період. Для інших людей надання громадянства стало справжньою подією, що означала б зрівняння в правах з жителями метрополії: рівноцінний доступ до освіти, надання пільг окремим категоріям населення, формування ідентичного ринку праці і тому подібне [95].

Одним із способів реформування колоній стала «територіалізація». Адміністративно-територіальні управлінські аспекти були переглянуті французьким урядом- колоніальне населення в Африці отримало право брати участь у політичному житті на місцях. Було надано право голосу та можливість балотуватись до місцевих урядових структур.

Якщо порівнювати кейси британських та французьких африканських колоній, то можна дійти до висновку, що їхні зачатки розвитку економіки та формування державності мали дещо різну специфіку. Британська Африка домоглась запровадження інвестиційних проєктів, однак роль місцевого населення в управлінні все ще залишалась мінімальною. Обстановка у

французьких володіннях Африки була кращою з точки зору демократизації суспільства та автономізації територіальних володінь. Місцеве населення хоч і не набуло тих прав і свобод, яким володів пересічний громадянин континентальної Франції, проте здобуло важливі навички у сфері управління. Але інвестиційний дефіцит залишав інфраструктуру французьких володінь в Африці у досить занедбаному стані [44].

Французька унія стимулювала створення міжтериторіальних партій, таких як *Indépendants Outre Mer* і *Rassemblement Démocratique Africain*, а також появу африканських лідерів, які розпочали процес деколонізації. У той час як британські колонії, незважаючи на інвестиції з метрополій та десятирічні програми розвитку, в яких Африка отримала 45% всіх виділених коштів, залишалися у більш політично залежному становищі, оскільки автономізація місцевих політичних структур так і не була настільки ефективно впроваджена у порівнянні з французькими колоніями. В будь-якому випадку варто констатувати взаємозалежність трансформацій політичного та економічного змісту. Прогрес в одному з цих аспектів стимулює прогрес в іншому. Завдяки цьому територіальне формування починає набувати більш незалежних від метрополії обрисів [42; 65, с.162]. В обох випадках, через обмежені внутрішні монетарні ресурси на момент здобуття незалежності, країни були змушені імплементувати зовнішній капітал у вигляді прямих іноземних інвестицій, оскільки в них бракувало прозорого правового регулювання. Міжнародний Валютний Фонд та Світовий банк змогли забезпечити цей імпорт капіталу, розпочавши в 1980-х роках Програму структурної перебудови. Її метою було сприяти економічному зростанню і стабільності у тоді застійних регіонах Африки [47; 68].

Програма передбачала надання загального кредитування за умови впровадження економічних реформ в країнах-реципієнтах, таких як скорочення державних витрат, відкритість торгівлі та інтеграція в міжнародний ринок. Промисловість африканських держав, що довгий час

перебувала у важкому стані, завдяки реалізації цієї програми також пішла вгору. Надання фінансових кредитів супроводжувалось із інфраструктурним поліпшенням в регіоні. А інвестиції з боку інших держав дали перший серйозний поштовх деяким економікам, як, наприклад, Нігерії чи ПАР [47].

В кінцевому підсумку, програми кредитування отримали позитивну оцінку, а МВФ виявив зацікавленість у вдосконаленні нововведень. Фонд акцентував увагу на поточних запитах національних економік, ефективному використанні наявних ресурсів з урахуванням міжнародного економічного простору і адаптації до мінливості ринку [19; 73].

Процес реструктуризації з часом був заточений під потреби вирішення дефіциту платіжного балансу країн периферії. Незалежно від того, чи існує чітко спланована спроба промислових країн, що домінують у Фонді, просувати неоколоніальні інтереси та відновити контроль над постколоніальними державами, бездіяльність Міжнародного Валютного Фонду була б значною перешкодою. Країни продовжують звертатися за допомогою до МВФ добровільно, коли стикаються з неможливістю виконати свої фінансові зобов'язання [19].

Співпраця з Міжнародним Валютним Фондом слугує початком активної інтеграції постколоніальних країн Африки в світову економіку і розвитку тривалих відносин з міжнародними організаціями та індустріальними країнами. Це знову ж таки підкреслює, що термін «третій світ» втрачає свою актуальність. Рівень розвитку країн периферії в епоху радянсько-американського протистояння 20 століття дозволяв проводити прості аналогії на основі схожих контекстів, але сьогодні, зважаючи на актуальний міжнародний контекст, такі порівняння, аналогії втрачають свою релевантність.

Сучасні постколоніальні країни оточені більш комплексним та диверсифікованим міжнародним середовищем, ніж їхні попередники 50 років тому. Світова економіка є напрочуд диверсифікованою та підлягає глобалізаційним тенденціям. Таким чином державні актори, що перебувають

на етапі політико-економічного сходження, мають більше простору для маневрів з урахуванням наявності у міжнародному просторі більш економічно потужних та більш технологічно розвинених держсуб'єктів. Швидкі темпи прогресу держав-лідерів трансформують умови розвитку інших держав, а це вимагає посиленої адаптивності з метою збереження конкурентоспроможності та продовження сталого розвитку. Зрозуміло, що зі збільшенням можливостей міжнародного розвитку зростають й ризики. В 21 столітті все тривають кровопролитні війни, продовжується ядерна проліферація, регулярно трапляються природні катаклізми, а пандемія коронавірусу взагалі стала своєрідним прецедентом.

Необхідно також врахувати політичну нестабільність і громадянські конфлікти, які можуть заважати процесам реформ. Через ці фактори чимало держав Глобального Півдня не можуть повністю реалізувати свій потенціал та, врешті-решт, впадають у залежність від зовнішньої допомоги. Щоправда, є й ті держави, що досягли-таки значних успіхів, адже здатність протидіяти внутрішньополітичним кризам є фундаментальним індикатором на шляху до реалізації прогресивних реформ.

Наприклад, Індія у 80-х роках минулого століття була однією з найбідніших країн світу з доходом на душу населення близько 150 доларів на рік за тодішнім курсом. Після закінчення британського колоніального правління в Індії залишилася розвинута інфраструктура, зокрема залізничні мережі, дороги і потужні за товарообігом порти в Калькутті, Мумбаї та Ченнаї. Країна також володіла значними запасами залізної руди, нафтою та дорогоцінними металами, а колоніальна влада вже встигла розвинути вугільну промисловість для забезпечення потреб залізниць та інших галузей [70; 15].

Цей спадок надав Індії величезний потенціал для розвитку завдяки наявності налагодженої внутрішньої економіки. Країні залишалось лише продовжити підтримувати внутрішнє виробництво і знайти міжнародних партнерів для укладення угод про вільну торгівлю, що й було успішно

реалізовано. Індія отримала інвестиції від США для розвитку залізнично-транспортної інфраструктури, розробила програми підтримки сонячної енергетики і підписала угоди про вільну торгівлю з Великою Британією, Австралією та ОАЕ. Обравши неокласичну економічну модель, Індія зайняла друге місце серед колишніх країн третього світу та п'яте місце у світі за номінальним ВВП [59; 15; 8].

Безперечно, Індія стикається з проблемами нерівномірного економічного зростання, зокрема через кастову систему, обмежену соціальну мобільність, недостатній доступ до освіти для бідних верств населення та слабо розвинену інфраструктуру в сільській місцевості. Проте, ці труднощі не заважають вважати Індію успішним прикладом економічного прогресу і важливим гравцем на міжнародній арені. Позиція держави на засіданнях в ООН завжди береться до уваги. Індія прагне стати постійним членом Радбезу, але на шляху до омріяного статусу зустрічається із дуже жорстким та непоступливим Китаєм, який, зважаючи на геополітичне напруження в Гімалаях та Кашмірі, прагне позбавити Індію таких намірів.

Для порівняння можна розглянути ситуацію в іншій колишній колонії Великої Британії — Федеративній Республіці Нігерія. На території цієї держави проживає більше 200 мільйонів осіб, що робить її найбільш населеною державою Африки. Вона володіє значними природними ресурсами, зокрема нафтою і газом, а також має досить розвинену по африканським міркам мережу асфальтних доріг та залізниць. Порт Лагос є одним з найважливіших логістичних об'єктів держави, враховуючи наявний вихід Нігерії до Світового океану та роль морської торгівлі у зовнішньоекономічних зносинах з іншими державами.

Індія та Нігерія вважаються, якщо не регіональними лідерами, то основними претендентами на це у Азії та Африці. Обидві держави є претендентами на регіональне лідерство. Варто зробити ремарку-початкові умови для обох країн були подібними, але їхні економічні траєкторії значно різняться. Нігерія, попри наявність значних запасів нафти і газу, надмірно

залежить від експорту цих ресурсів, що становить більше 80% її доходів. Сільське господарство в Нігерії мало розвинене, а економіка зосереджена на переробці сировини [61; 79].

З іншого боку Індія, яка одразу ж сфокусувалась на вільному ринку і активно інвестувала в розвиток промисловості, інформаційних технологій та сільського господарства. Предостатня кількість робочої сили у комбінації з промисловим “бумом” дозволили державі налагодити свій інвестиційний ландшафт, про що більш детально буде розкрито в одному із наступних розділів. Нігерія, хоча і має великий внутрішній ринок і цінні природні ресурси, стримує інвестиції через недостатню інфраструктуру, високу інфляцію та значну частину населення, зайнятого в сільському господарстві. До цього варто також й кволий фаховий рівень спеціалістів в галузі промисловості.

Індія перевершила Нігерію за показниками ВВП на душу населення та має більш стабільну і прогнозовану динаміку економічного зростання. Раніше можна було порівнювати ці країни за схожими вихідними умовами, але тепер їхні економічні структури і рівні розвитку суттєво відрізняються. Нігерія має великий потенціал для швидкого зростання, але стикається з проблемами, такими як корупція (25 з 100 балів за Індексом сприйняття), політична нестабільність та висока залежність від нафтових доходів [45; 12].

Індія досягла значного прогресу в економічному розвитку, але їй потрібно продовжувати впроваджувати реформи для покращення інвестиційного клімату і підвищення конкурентоспроможності. Як Індія, так і Нігерія продовжують посилювати свої міжнародні позиції. Індикатором цього є економічний розвиток. Обидві держави - колишні колонії, що в минулому столітті вважались лише периферією для утвердження однієї з двох конкуруючих ідеологічних, економічних та політичних парадигм: комунізму чи капіталізму. Однак з огляду на сучасне положення даних держав, можна ствердно сказати, що Індія та Нігерія зуміли постати на

міжнародній арені як ключові регіональні актори та є одними з найбільш впливових представників Півдня.

Поняття “третій світ” втрачає свою актуальність у сучасному міжнародно-політичному дискурсі. Негативна конотація терміну пояснюється низкою наступних факторів:

- 1) Стереотипізація: термін "третій світ" завжди асоціювався з бідністю та відсталістю, що не може не сформувати негативний імідж країни, до якої він застосовується. Міжнародно визнані державні суб'єкти взаємодіють на рівних правах, а система відносин як “метрополія - периферія” залишилась в 20-му столітті. Зараз деякі держави колишнього “третього світу” входять в рейтинги найбільш економічно потужних держав та мають свою ядерну зброю.
- 2) Унікальність та специфіка економіко-політичного розвитку держави в сучасних міжнародних відносинах не повинна підлягати уособленню, особливо коли мова йде про десятки різноманітних держав, що знаходяться на різних куточках Землі. “Третій світ” позбавляє держави Африки, Азії чи Латинської Америки їхніх унікальних державотворчих рис в контексті сучасного міжнародного порядку.
- 3) Образ «відсталих» країн, що потребують зовнішньої допомоги як формальний привід для гуманітарної інтервенції, що іноді перетворюється на спроби неоколоніального заволодіння тією чи іншою державою, що потерпає від затяжної економічної кризи та політичної роздробленості. Наддержави завжди боротимуться за сфери впливу - навіть у сучасному багатопольярному міжнародному середовищі.
- 4) Термін підриває віру громадян у власну країну і її можливості, негативно впливаючи на національну самосвідомість. Держави колишнього “третього світу” намагаються формувати свій міжнародний імідж. Хоча, варто визнати, що не всі вони здатні на

міжнародне визнання у позитивному світлі через внутрішньополітичні проблеми [16].

2.2. Дискусії щодо інтерпретації поняття «Глобальний Південь»

Концепція «Глобального Півдня» може розглядатися як результат певних усталених уявлень модерної епохи, що є складними і досить багатограними, адже їхні корені сягають часів В'єтнамської війни та американо-радянського протистояння 20 століття, або ж Холодної війни. Однак реалії сьогодення в жодному разі не варто порівнювати з міжнародним контекстом минулого [67].

Варто більш детально розглянути ідеї, що інтерпретують поняття “Глобальний Південь” по-різному:

- 1) Європоцентризм - концепт, що універсалізує європейські цінності, погляди, культуру на решту цивілізацій, вважаючи Європу головною рушійною силою розвитку людства, тоді як держави Півдня сприймаються як сировинні придатки, що покликані забезпечувати більш розвинених держав сировиною.
- 2) Дихотомія «розвинені – нерозвинені» — штучний розподіл країн за економічними показниками, що ігнорує їх культурні, історичні та соціальні особливості.
- 3) Стереотипізація — надання Глобальному Півдню характеристик, що були актуальними в далекому минулому. Однак в контексті сьогоденної доби така конотація вважається образливою та дискредитує процес становлення та розвитку деяких держав Півдня, що набувають своїх власних особливостей та прагнуть відігравати все більшу роль у вирішенні глобальних дилем сучасності [16].

Ці усталені уявлення призводять до наступних наслідків:

- 1) Прагнення більш потужних держав встановити контроль над деякими державами Глобального Півдня з використанням методів як “soft

power”, так і “hard power”, щоб продовжувати своє, хоч і непряме, але домінування.

- 2) Глобальний Південь все ще не має такого впливу на міжнародний порядок, як держави Заходу, що превалюють в Радбезі ООН. Лише КНР має достатню політичну силу на міжнародній арені та здатна лобіювати інтереси Глобального Півдня на світовий загаль. [16; 48].

Незважаючи на падіння соціалістичного блоку та виникнення нових ідеологічних концепцій, термін «третій світ» все ще зберігається в інформаційному просторі. Це свідчить про стійкість модернізаційного дискурсу, який розвивався в євро-американських соціальних науках 1950-х років і досі впливає на сприйняття глобальних процесів, базуючись на прозахідній суспільно-політичних баченнях [48]. Існування “трьох світів”, капіталістичного, соціалістичного та периферії, дозволяло впливовим державам дещо відійти від колоніальних практик.

Але комплексність глобальних процесів та поява нових міжнародних викликів знецінили даний термін. Критики акцентували увагу на його історичному походженні, зазначаючи, що історія “трьох світів” налічує більше, ніж просто період Холодної війни. адже території підлягали перерозподілу ще задовго до виникнення капіталістичного чи соціалістичного утрів [16].

Антиколоніальні рухи в 20 столітті стали справжнім міжнародним трендом. Поява нових державних суб’єктів на карті світу підкреслила необхідність провести нову класифікацію держав. Термін “третій світ” спочатку спочатку не піддавався стереотипізації та був своєрідною альтернативою, оскільки були й інші “світи”, що конкурували один з одним. Конкуренція відбувалась й за “третій світ”, адже комуністи та капіталісти намагались поширити власні ідеї та цінності на весь світ. “Третій світ” став осередком держав, що були вимушені знаходитись між двох вогнів. [48; 16].

Такі поняття як “Глобальний Південь” чи “країни, що розвиваються” почали застосовуватись дещо пізніше. Дехто, знаходячись під впливом

модернізаційних ідей 20-го століття, вважає, що термін «третій світ» залишається впливовим та об'єктивно оцінює навколишню дійсність. Цей термін розвинувся в самостійний концепт, який виходить за межі простого опису і продовжує зберігати свою актуальність, відображаючи складність і багатогранність сучасного світу [48; 16].

Модернізаційний дискурс від початку стосувався визнання існування менш розвинених частин світу і підкреслював необхідність допомоги «слабшим» країнам, щоб вони могли наздогнати розвинені. Як і теорія конвергенції, яка прагнула легітимізувати ідею зближення соціалізму та капіталізму, двох ворогуючих світів, для створення гібридної вдосконаленої моделі. Теорія модернізації виникла для пояснення існуючих міжнародних процесів і різниці між «першим» і «третім» світом. У 80-х та 90-х роках теорія модернізації змінила свій напрямок на підтримку сталого розвитку без нав'язування західних стандартів із збереженням соціокультурних традицій [48; 16].

Сучасна онтологія модернізаційного дискурсу трансформувалася в концепцію «від периферії до центру», що акцентує увагу на досягненні цілей сталого розвитку, без системи європоцентризму та неоколоніалізму. Тому, попри свою суперечливість, термін «третій світ» продовжує використовуватися не лише як описове стереотипне визначення, але й як політичний інструмент. Спочатку він символізував боротьбу проти гегемонії та європоцентризму, а з часом став маркером капіталістичного прогресу і був прийнятий рухами за звільнення від колоніалізму [16; 62, с.7].

Однак навіть в оновленому значенні термін не втратив свого європоцентричного підтексту. Він продовжує несвідомо вказувати на «перший світ» як на ідеал, який є єдиною досконалою структурою. Незважаючи на критику та зусилля знайти альтернативи терміну “третій світ”, він все ще зберігає свою актуальність для частини науковців:

- 1) Не можна ігнорувати той факт, що коріння терміну глибоко вплетені в історію, колоніальну минульщину, а тому виникає асоціація з

антиколоніальними рухами з метою здобуття незалежності та сепарування від метрополій;

- 2) Слід зазначити, що термін також використовують й з метою накопичення кредиту довіри в очах локального соціуму, формуючи при цьому відчуття спільності та солідарності у колі певних держав чи відповідних організацій на міжнародній арені;
- 3) Термін “третій світ” став універсальним і лаконічним способом опису державних суб'єктів за характеристиками їхнього фінансово-економічного стану, історичного минулого та цінностей [16].

Феномен «Глобального Півдня», який мав замінити термін «третій світ», став фактично рівноцінним йому поняттям, що з першого погляду акцентує увагу на географічному аспекті. Проте географічне уявлення часто не відображає реальності. Аналізуючи історико-політичні перипетії минулого, можна дійти до висновку, що географічна складова в терміні “Глобальний Південь” не має нічого спільного з його істинним розумінням. Так, на перший погляд може здатися, що до Глобального Півдня входять держави, що знаходяться в Південній півкулі, але це не так. Держави Північної півкулі також можуть належати до групи Півдня, що уособлює комплекс політичних, ціннісно-культурних, економічних та історичних чинників, подібно до терміну “третій світ” [65, с.162].

Наприклад, Індія, про яку вже йшла мова, розташована в південній півкулі і є класичним представником «Глобального Півдня». Австралія, чие ВВП душу населення складає 48 700 доларів, а це 30 місце в світі, не відноситься до цього поняття, хоча й розташована в південній півкулі. Нова Зеландія- аналогічний кейс[16; 68, с.6; 106].

Європейські колонізатори прибули на береги австралійського континенту з наміром створити нові поселення, що призвело до витіснення та знищення корінного населення, а також формування нової соціальної структури в Австралії. Водночас, процес колонізації, наприклад, африканських територій, мав експлуатаційний характер та був зосереджений

на видобутку ресурсів і використанні місцевих мешканців як дешевої робочої сили [16] .

Продовжуючи тему географічних аномалій терміну, слід зазначити, що існує кілька країн південної півкулі, які не підпадали під класичну колонізацію:

- 1) Кейс Ліберії. Держава перебувала під патронатом Американського колонізаційного товариства, що займалось переселенням колишніх афроамериканських рабів в Африку. Європейські держави, знаючи про інтереси США, так і не підкорили Ліберію.
- 2) В Південно-Східній Азії є аналогічний з Ліберією кейс. Це Таїланд
- 3) Незважаючи на стратегічне положення Непалу між Індією та Китаєм, він ніколи не був повноцінно колонізований, хоча й відчував вплив Британії.
- 4) Держава Бутан, на яку свого часу претендували Китай та Британія, уникнув колонізації [16].

Також є ряд країн, які зазнали європейської колонізації, але не розташовані в південній півкулі:

- 1) Єгипет перебував під контролем Османської імперії та Великої Британії.
- 2) Лівія була під управлінням Великої Британії та Франції.
- 3) Туніс був французькою колонією.
- 4) Алжир також був колонією Франції і пережив одну з найкривавіших війн за незалежність [16].

Сучасний Глобальний Південь охоплює країни з різними рівнями економічного розвитку і політичної стабільності. Географічне положення не є визначальним критерієм для дефініювання Глобального Півдня. До речі, як і фактор розвитку економіки держави. Саудівська Аравія чи Катар мають настільки високий рівень ВВП, що більшість європейських країн не йдуть в жодне порівняння з такими показниками.

Отже, термін «Глобальний Південь» може відображати спільний історичний досвід колоніалізму, політики світових гегемонів, спадщину Холодної війни та політичну маргіналізацію, об'єднуючи країни з різних частин світу, а також торкаючись соціально-політичних цінностей та наявності відповідного рівня розвитку громадянського суспільства [16; 4].

З плином часу такі держави як, наприклад, КНР, Індія чи Саудівська Аравія, зуміли стати більш потужними міжнародними суб'єктами, що будують свою стратегію публічної дипломатії для покращення міжнародного іміджу. Такі держави, безумовно, набули своїх унікальних рис в очах іноземців, чого було дуже важко досягти в умовах колоніального гніту чи територіального перерозподілу в ході масштабних військових конфліктів [16]. Термін “третій світ” узагальнює держави Півдня на підґрунті неприємної для них минульщини. “Глобальний Південь” потіснив “третій світ”, адже держави, що довгий час знаходились під колоніальним ярмом, прагнуть на рівних співіснувати в міжнародному середовищі з державами Півночі.

РОЗДІЛ 3

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ

НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

3.1. Фактори піднесення позицій Глобального Півдня у світі на прикладі лідерів субрегіонів

У попередньому розділі були досліджені теоретичні основи концепції «Глобального Півдня» та її прояви в окремих країнах. Було виявлено, що цей регіон є значно мірою неоднорідним і демонструє різні темпи розвитку залежно від ресурсно-промислового потенціалу та здатності долати політичні та економічні негаразди. Це підкреслює необхідність детального вивчення найбільш помітних представників регіону, щоб оцінити його потенціал на міжнародній арені.

У цьому підрозділі слід акцентувати увагу на сучасному стані і тенденціях розвитку країн Африки, Азії та Південної Америки, які мають значний вплив на свої субрегіони та світову арену загалом.

У фокусі дослідження Африки опинились Південно-Африканська Республіка та Ефіопія. ПАР є економічним лідером у Субсахарській Африці, відзначається диверсифікованою економікою та розвиненим фінансовим сектором, тому претендує й на регіональне лідерство. Ефіопію можна відзначити в контексті темпів економічного прогресу. Держава нещодавно вступила до БРІКС та декларує намір стати найпотужнішою економікою Африки, і для цього вона залучає зовнішні інвестиції в розвиток власного промислового сектору та інфраструктурних об'єктів [16].

ПАР та Ефіопія розташовані в різних субрегіонах Африки. Обидві держави мають спільне колоніальне минуле, хоча їхні концепти розвитку дещо відрізняються. При порівняльному аналізі цих держав можна краще зрозуміти сучасний стан континенту та узагальнити ті фактори, що сприяють всеохоплюючому прогресу африканського субрегіону. У фокусі даного дослідження лежить й визначення їхніх дистинктивних характеристик,

виокремлення сильних сторін цих держав та основних загроз на шляху їхнього зростання. Також необхідно розглянути фактори, що гальмують прогрес держав, соціальні дилеми, такі як бідність, нерівність у правах громадян, низький рівень освіти громадян, інертність урядових інституцій в розрізі вирішення актуальних проблем [16].

Нині в Африці ПАР є однією з найпотужніших економік відповідно до оприлюдненого Світовим банком рейтингу. В ньому ПАР поступається місцем лише Нігерії та Єгипту. Лівову частку економічного потенціалу держави складає промисловість. Також важливими секторами економіки ПАР є сфера послуг та сільське господарство [16].

Держава є одним із лідерів у виробництві продукції із золота у світі. А її експорт складається переважно з мінеральних ресурсів, наприклад: платина, чорні та кольорові метали. Крім цього, ПАР експортує устаткування для важкої промисловості.

Втім, ПАР зберігає економічну залежність від експорту сировини, а тому будь-яка пертурбація світових цін на згадані вище ресурси позначається й на економіці. Варто визнати, що економіка ПАР перебуває в стані застою через низку деструктивних факторів: енергетична криза, ріст корупції, енергетична криза, погіршення транспортного сектору. Не останньою в контексті кричущості проблемою є стихійні повені, що псують урожай. Відчуває держава й економічні наслідки від вторгнення Росії в Україну [7; 91].

Південно-Африканська Республіка також стикається з величезною соціальною нерівністю, історичною проблемою, адже тінь апартеїду й досі нависає над вразливими категоріями населення держави, що вважають колонізацію головним тягарем суспільно-державницького росту. Нерівність в країні зросла ще з 1990-х років, коли політика апартеїду обмежила економічні можливості для більшої частини населення. Хоча уряд ПАР реалізує програми соціальної підтримки та позитивної дискримінації,

спрямовані на допомогу маргіналізованим групам через державні трансфери та заохочення до підприємництва, реальний прогрес є досить повільним [16].

Демократизація Південної Африки, що настала після падіння апартеїду, зменшила рівень політичної поляризації, але водночас формування моделі «партії-держави» Африканським Національним Конгресом призвело до політизації демократичних інститутів і посилення ролі партійно-державної еліти [92; 21].

За часів президентства Джейкоба Зуми ця модель «партії-держави» замість підвищення кваліфікації державних службовців надала перевагу лояльності до президента, що сприяло формуванню патронажних мереж і ослабленню демократичної підзвітності [93]. Ця політична напруга продовжує викликати невизначеність для інвесторів і ускладнювати реалізацію довгострокових реформ. Корупція є одним з найбільших викликів для країни. ПАР посідає 72-е місце у світовому рейтингу «демократій з недоліками». Оцінюючи індекс сприйняття корупції серед населення держави, то ПАР отримала 41 бал зі 100 можливих за даними Transparency International від 2023 року [16, 46].

Країні необхідно вирішити такі ключові проблеми, як соціальна нерівність, безробіття та корупція. Для цього слід змістити фокус реформ на обробне промисловість та її диверсифікацію, а також стимулювати сільське господарство і туризм [31].

Ефіопія - держава, де проживає 110 мільйонів осіб, що є другим за чисельністю показником в Африці. Ефіопія знаходиться, мабуть, на одному з найважливіших етапів у своїй новітній історії, незважаючи на наявність численних історичних проблем та разючих викликів сучасності. Країна активно працює над економічним зростанням, соціальним розвитком та політичною стабільністю. Як на регіональному, так і на континентальному рівнях вона зробила помітний крок вперед за останні кілька років. Основу економіки Ефіопії складає сільське господарство (46% від всього сектору), де працевлаштовано 85% населення [51; 55].

У 2022 році темп зростання ВВП склав 5,32%, що трохи менше порівняно з 5,64% у 2021 році. Однак прогнозується, що в 2023/2024 фінансовому році держава зуміє зробити значний стрибок в даному сенсі. Мова йде про можливих 7,9% росту, а ріст ВВП держави до кінця цього року може досягти відмітки у 8,1% у порівнянні з 2023 роком [53].

Втім, Ефіопія стикається з численними економічними труднощами. Високий рівень бідності населення є безумовно найбільш гострою проблемою. Економіка Ефіопії все ще залишається залежною від сільськогосподарського ремесла. У доповіді Програми розвитку ООН констатується, що рівень бідності зріс у всіх регіонах країни з 2015/16 року, особливо в зонах, постраждалих від внутрішніх конфліктів, та у міських районах, де раніше були досягнуті певні успіхи у боротьбі з бідністю. Ці проблеми посилюються через історичні посухи, нещодавню громадянську війну в регіоні Тиграй і зростання світових цін на сировину, що ускладнює продовольчу безпеку [56; 57].

Незважаючи на ці труднощі, влада Ефіопії опікується соціальним розвитком, реалізує соціальні програми для мінімізації рівня бідності та намагається впроваджувати нові робочі місця на ринку праці. Світовий банк запустив “Проект мережі безпеки сільського господарства в Ефіопії”. Він включає [54; 110]:

- 1) Соціальні трансфerti для сільських господарств, що покликані покращити внутрішній продовольчий мікроклімат, адже чимало громадян Ефіопії проживає в сільській місцевості;
- 2) Інституційну допомогу для зміцнення державних інститутів, що відповідають за соціальну безпеку в сільських районах;
- 3) Забезпечення їжею сільських громад, що вкрай залежать від вдалого врожаю [16];

Соціальні програми стали важливим чинником для поліпшення умов існування населення в Ефіопії.

Ефіопія за формою правління це федеративна парламентська республіка. Довгий час держава постраждала від політичної кризи. Донедавна, а якщо точніше, то до 2018 року, Ефіопський народний революційно-демократичний фронт на протязі 13 років був правлячою коаліцією, що зосередив в руках всю державну владу, придушуючи опозицію через репресивні заходи [16].

Серед населення поступово наростало обурення, що вилилось у масові протести. У 2018 році було до влади прийшов Абія Ахмед, який почав проводити соціальні та політичні реформи. Новий лідер помилював та звільнив політв'язнів, надав більше свобод для опозиції, розширив жіночі права. У зовнішній політиці вдалось зменшити рівень напруги у відносинах з державою-сусідом, Еритреєю.

Однак, ці реформи зіткнулися з невдачами, що підтверджується спалахом внутрішнього конфлікту між урядом Ахмеда та радикальною партією Народний фронт визволення Тиграю, а також порушенням прав людини і використанням штучного голоду. Стає очевидно, Ефіопія повинна продовжувати реформи для лібералізації економіки та політичної системи [52; 74].

Можна стверджувати, що вищезгадана пара африканських країн перебуває на шляху піднесення, хоча й неминуче стикається із політичними, соціальними та економічними потрясіннями. ПАР відрізняється кращою інфраструктурою та промисловістю. Соціальна нерівність та корупція - головні перешкоди на даний момент. Ефіопія володіє значним людським капіталом, проте політична нестабільність - руйнівний чинник, що не дозволяє владі повністю перейти до реформування економіки.

ПАР та Ефіопія є важливими локальними гравцями. В Африці їхні позиції дійсно мають значення, а от про більш масштабний вплив сказати важко. Обидві держави є членами БРІКС. Через цю організацію ПАР та Ефіопія декларують свою міжнародні цінності.

Серед держав Азії, що найкраще уособлюють посилення міжнародних позицій Глобального Півдня, безперечно, виділяються КНР та Індія. Ці держави є основоположними елементами Азійсько-Тихоокеанського центру сили, вони стали його економічним фундаментом.

За останні десятиліття трансформація Китаю має значний вплив на міжнародні відносини та світову економіку. Його економічна потужність, дипломатична активність та військова модернізація істотно впливають на сучасний багатополарний світовий порядок. Ключовим фактором міжнародного зростання Китаю стала політика економічних реформ і відкритості, започаткована у 1978 році очільником компартії Деном Сяопінем. Ця програма була спрямована на створення "соціалізму з китайською специфікою" [49]. Реформи мали на меті витягнути КНР із тяжкої соціально-економічної кризи після періоду правління Мао Цзедуна. У ході реалізації цієї політики Китай:

- 1) перейшов з планової економіки на ринкову в період з 1978 по 1992 роки;
- 2) запровадив економічну децентралізацію та власну економічну концепцію розвитку;
- 3) відкрив внутрішній ринок для західного капіталу та інвестицій;
- 4) здійснив вдалі реформи в освіті, медицині, соціальній сфері, судовій та податковій системах.

Результатом цих реформ стало безпрецедентне зростання економіки. З 1978 по 2013 рік економіка Китаю зростала в середньому на 9,5% на рік [89]. Відповідно й виріс рівень життя середньостатистичного громадянина держави. Китай зумів дуже вдало адаптуватись до капіталістичного устрою, що, як виявилось, значно прискорив темпи розвитку держави та змусив інших міжнародних акторів враховувати його зовнішньополітичні інтереси.

При цьому держава трансформувала свою зовнішню політику, що має на меті приносити максимум користі від взаємовигідних партнерств та торгівлі. Однією з найважливіших ініціатив китайської зовнішньої політики

вважається «Один пояс, один шлях», анонсований Сі Цзіньпіном ще у 2013 році. Ініціатива складається з двох основних компонентів:

- 1) «Економічний пояс Шовкового шляху». Планується створення 3-ох економіко-логістичних коридорів через Євразію;
- 2) «Морський Шовковий шлях XXI століття». Проект, покликаний налагодити морські маршрути до держав-партнерів КНР [9].

Метою ініціативи є використання економічної потужності Китаю для створення нового типу глобалізації та зміцнення зв'язків з країнами Євразії. Для фінансування проектів у рамках ініціативи було створено Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ) та Фонд Шовкового шляху.

Економічна дипломатія стала одним з ключових інструментів зовнішньої політики Китаю. Її метою є розвиток торгівлі та інвестицій для забезпечення подальшого зростання економіки країни. Китай активно використовує такі інструменти економічної дипломатії:

- 1) Створення зон вільної торгівлі з різними країнами;
- 2) Надання кредитів з низьким відсотком та залучення інвестицій у інфраструктуру;
- 3) Заохочення китайських підприємств до виходу на іноземні ринки.

Важливу роль у реалізації економічної дипломатії відіграє Міністерство комерції КНР, яке відповідає за розробку політики у сфері зовнішньої торгівлі, регулювання експорту та імпорту, залучення прямих іноземних інвестицій та ведення переговорів щодо торговельних угод.

Варто зазначити, що КНР активно розвиває співпрацю з країнами Азії, Африки та Латинської Америки. Китай виступає як альтернативний центр сили та пропонує модель розвитку, яка відрізняється від Західної. Через ініціативу «Один пояс, один шлях» та економічну дипломатію Китай зміцнює свої позиції серед країн Глобального Півдня, пропонуючи інвестиції, технології та підтримку в розвитку інфраструктури. ВВП держави продовжує рости, хоч і не такими швидкими темпами, як до пандемії, однак станом на 2023 рік він майже 18 трильйонів доларів [41]. Наразі китайські

інвестиції в інфраструктуру, енергетичний сектор та транспорт країн Нового Шовкового шлях сягнули 900 млрд доларів і це ще далеко не межа [14].

Держави все більш інтенсивно покладаються на КНР як державу, що здатна за рахунок власних капіталовкладень сприяти економічному зростанню. Пекін активно інвестує в розвиток закордонної інфраструктури та заручається підтримкою місцевих правителів. Будуються об'єкти логістичного сполучення: дороги, залізниці, порти. Вони ж і використовуються в подальшому для імпорту/експорту товарів. Також зводяться заводи по видобутку ресурсів, в імпорті яких безпосередньо зацікавлені у Піднебесній. Таким чином це дозволяє Китаю не лише розширювати свій економічний вплив, але й забезпечувати доступ до необхідних ресурсів та сировини для подальшого зростання національної економіки.

Китай - ядерна держава, яка приділяє значну увагу модернізації своїх збройних сил, що відображається у постійному зростанні оборонного бюджету країни. У 2023 році Китай оголосив про збільшення свого оборонного бюджету на 7,2%, що трохи більше порівняно з торішнім показником у 7,1% [11]. Загальна сума оборонного бюджету на 2023 рік склала 1,55 трильйона юанів, що еквівалентно 224 мільярдам доларів США [11]. Варто зазначити, що ця цифра вдвічі перевищує показник 2013 року, демонструючи стабільне зростання військових витрат Китаю протягом останнього десятиліття. Значна частина цього бюджету спрямовується на військові навчання та операції. Наприклад, у 2023 році Китай витратив близько 15 мільярдів доларів або 7% свого оборонного бюджету, на військові навчання в західній частині Тихого океану [5]. Ці інвестиції демонструють зростаючу увагу Пекіна до військової активності навколо Тайваню та сусідніх країн.

Таким чином посилення впливу Китаю як міжнародного суб'єкта пояснюється його активною участю в міжнародних організаціях, розвитком економічної дипломатії, зокрема реалізацією масштабних ініціатив, таких як

«Один пояс, один шлях», розвитком військово-промислового комплексу в комбінації із технологіями штучного інтелекту та підкріплюється постійним членством держави в Радбезі ООН.

Ще одним впливовим представником азійського субрегіону Глобального Півдня є Індія. Найбільш густонаселена країна світу з демократичним владним апаратом намагається протистояти китайському впливові в Південній Азії та має чимало перспектив, щоб у майбутньому отримати статус супердержави.

В 20 столітті Індія пережила низку ключових у своїй історії подій: процес деколонізації, економічні негаразди, геополітичні конфлікти. Вони стали чинниками, що сформували бачення індійської правлячої еліти на зовнішньополітичний курс держави та стимулювали до внутрішньополітичних перетворень. В поєднанні зі значним ресурсним, людським потенціалом, вигідним географічним положенням було зроблено значний крок вперед. І Зараз Індія є п'ятою економікою світу, її ВВП складає 3,55 трильйона доларів [71]. Після пандемії спостерігається значне зростання індійської економіки. У 2024 році ВВП Індії зріс на 6,8% [69]. За цим показником держава випереджає лідерів Західного світу, як США, Німеччину та Францію. Багатовекторний зовнішньополітичний курс дозволяє вміло балансувати між Китаєм та США, забезпечуючи прогрес економіки та зберігаючи під контролем безпекову ситуацію в Південній Азії.

Індія залучає інвестиції в рамках держініціативи “Make in India”, започаткованої в 2014 році. Її мета полягає у посиленні національного виробництва за рахунок іноземних капіталовкладень. А для цього місцеве правління створює сприятливий мікроклімат: прокладаються автодороги, залізниці, будуються порти, виділяються нові робочі місця. Проект орієнтований на цілу низку галузей промисловості: від ІТ та електроніки до автопрому та біотехнологій. На початку 2024 року уряд Індії підтримав план капіталовкладень в розмірі \$15,2 млрд, що будуть спрямовані на виробництво напівпровідників [84].

Важливим сектором економіки для Індії все ще залишається сільське господарство, де залучено 43% населення держави [50]. Саме тому індійські агрокультури займають провідну частку ринку харчової промисловості. В Індії в масових об'ємах вирощують зернові та бобові культури, овочі, цукрову тростину. Тому не дивно, що вже довгий час Індія займає високі місця у рейтингах щодо об'ємів експорту харчової продукції.

Індію в жодному разі не слід сприймати як сільськогосподарську державу. За останні десятиріччя Індія конкурує з Китаєм та США у сфері інформаційних технологій. Саме ІТ-індустрія у комплексі із сферою надання послуг вважаються, вірогідно, одним із найбільш дієвих інструментів для посилення ролі Індії на міжнародній арені. Індійські компанії, що надають послуги з розробки програмного забезпечення та здійснюють технічний консалтинг, дозволяють державі задавати власні тренди в галузі новітніх технологій. Цьому сприяє досить високий рівень кваліфікації індійських ІТ-спеціалістів, низька ціна їхніх послуг, достатній рівень володіння англійською мовою для комунікації з партнерами.

Проводиться плідна робота у сфері розвитку космічних технологій, що мають слугувати національній безпеці, налагодженню телекомунікацій, метеорологічним гіпотезам. Цим займається Індійська організація космічних досліджень- головна дослідницька установа, що забезпечує прогрес Делі у наукових космічних місіях. Фактично космічна галузь досліджень стала символом національного прогресу держави, адже свідчить про значний науково-технічний потенціал та підкреслює роль Індії як держави-лідера в контексті дослідження космічного простору та впровадження інноваційних космічних технологій.

Як і КНР, Індія має свою ядерну зброю та розвиває власний військово-промисловий комплекс. На тлі геополітичної напруги в кашмірському регіоні Індія вдається й до імпорту іноземних озброєнь. Складнощі у відносинах з Пакистаном та його мілітаризація спонукає Індію до пошуку таких партнерів,

що були б здатні задовольняти потреби індійського ВПК, тому в ролі головних продавців виступають США, РФ та Франція.

Індія зуміла отримати міжнародне визнання не лише через економічний прогрес та ріст ВПК. Делі активно сприяє подоланню актуальних проблем людства. Індія вважається одним із лідерів серед Азійських країн в контексті постачання гуманітарної допомоги. Діяльність “HADR” (Humanitarian Assistance and Disaster Relief) з метою допомоги у ліквідації наслідків стихійних лих покращує імідж та демонструє готовність держави очолювати міжнародні гуманітарні ініціативи. В 2024 році 1 млн доларів отримав В’єтнам, постраждалий від тайфуну “Ягі” [81].

Серед держав Латинської Америки, що перебувають в стані міжнародного піднесення варто виокремити Бразилію. Це аграрно-індустріальна держава, що, зіткнувшись зі значними економічними проблемами наприкінці 20 століття, зуміла стати на рейки розвитку. Бразилія є найбільшою за площею державою свого субрегіону. Також вона займає перше місце за кількістю населення, що станом на 2024 рік складає близько 220 мільйонів осіб [34].

Значного прогресу держава досягла за першої каденції Луїса Інасіу Лули да Сілви в період з 2003 по 2010 роки. Лула виступав за посилення співпраці «Південь-Південь» з іншими країнами Латинської Америки та почав люто протистояти американській неоліберальній політиці в ініціативах МВФ і Світового банку. Було здійснено структурні реформи та різко скорочено крайню бідність. Бідні громади, такі як ті, що живуть у фавелах, залучаються до суспільства за допомогою соціальних програм, таких як Bolsa Familia Brasília та Fome Zero [90]. Уряд також домовився про торговельні угоди енергетичного, військового та інфраструктурного характеру з недемократичними державами, незважаючи на несхвалення США та Європейського Союзу. Вступ до БРІКС в 2009 році надав поштовх бразильській економіці, що відобразилось на позитивній динаміці ВВП.

Після цього Бразилію спіткала фаза регресу. Політична криза, корупційні скандали на вищих щаблях влади, падіння темпів росту економіки, зниження об'ємів зовнішніх інвестицій, безробіття, розквіт злочинності. В 2020 році значний внесок на загальний стан держави зробила пандемія. Саме в той час були зафіксовані рекордні показники безробіття, що перевищували 14% [37]. Однак Бразилія зуміла досить швидко оговтатись від наслідків вірусу.

В 2023 році Лула повернувся до влади і Бразилія взяла курс на дедоларизацію та зміцнення власної національної валюти- бразильського реалу. В зовнішній політиці зберігається багатовекторність, Бразилія активно підтримує стосунки з КНР, США та РФ. При цьому держава прагне стати повноцінним лідером не лише в Латинській Америці, а й в рамках Глобального Півдня загалом. В першу чергу Бразилія прагне витіснити США з Латинської Америки. Завдання вкрай складне, але Лула переконаний, що завдяки політичній та економічній інтеграції цих держав під крилом Бразилії вплив США вдасться мінімізувати та укріпити позиції Бразилії.

Нині ВВП держави становить 2,173 трильйона доларів. Після коронакризи спостерігається щорічний ріст даного показника. За 2023 рік ВВП виріс на 2,9%. Найбільшу частку займають сфера послуг, промисловість та сільське господарство [99]. В Бразилії сильно розвинена гірничодобувна та хімічна галузі промисловості, агропромисловий комплекс, лісозаготівля та металургія. Держава є світовим лідером за експортом соєвих бобів та кави. Крім цього, чимала частка експорту залізної та марганцевої руди на ринку припадає саме на Бразилію. Головними торговими партнерами залишаються КНР та США.

Ще за правління Болсонару уряд Бразилії запустив найбільшу програму приватизації та концесії у своїй історії. З 2019 року було проведено 168 аукціонів, на яких було зібрано 77,2 млрд доларів США; результат, який на 15% перевищує 67,5 мільярдів доларів США приватизації, проведеної за попередні 38 років (з 1980 по 2018 рік). У рамках програми приватизації 1,3

трильйона бразильських реалів було спрямовано на інвестиції в Бразилію [36]. Прямі іноземні інвестиції в Бразилії зросли до 7,3 мільярда доларів в липні 2024 року порівняно з 7,1 мільярда доларів США рік тому, перевищивши прогнози ринку в 6 мільярдів доларів США [35]. За прогнозами Бразильського галузевого інституту, в період з 2024 по 2028 роки держава інвестує лише у гірничодобувний сектор близько 64,5 мільярдів доларів. Друга за величиною частка інвестицій (10,67 млрд доларів) буде спрямована на соціальні та екологічні проекти, за нею слідують логістика (10,36 млрд доларів), мідь (6,74 млрд доларів), добрива (5,58 млрд доларів), боксити (1,82 млрд доларів), золото (1,54 млрд доларів), рідкісноземельні елементи (1,46 млрд. доларів), титан (600 млн. доларів) та цинк (59 млн. доларів) [3].

Варто згадати й про людський потенціал держави. З 1960 по 2023 рік її населення зросло з 72 до майже 220 мільйонів осіб. Тобто за 63 роки відбулось зростання населення на близько 200%. До речі, рівень безробіття в Бразилії становить близько 7% станом на 2024 рік. В період з 2017 по 2021 роки даний показник варіювався в районі від 11 до 14% [37].

Бразилія, безумовно, є регіональним лідером. Її позиції на міжнародній арені зростають. Як і у випадку з вищезгаданими державами Африки й Азії, Бразилія покладається на власні природні ресурси, значний людський потенціал, іноземні інвестиції та торгівлю.

3.2. Інституційні форми взаємодії держав Глобального Півдня як інструмент подолання спільних викликів

У попередньому розділі було детально проаналізовано сучасний стан і динаміку розвитку низки представників Глобального Півдня за регіонами з акцентом на їхні економічні, соціальні та політичні перспективи та проблеми. У цьому розділі фокус уваги буде зосереджено на оцінці ролі міжнародної співпраці у розвитку цих країн та її потенціалі для вирішення внутрішніх

викликів і сприяння посиленню позицій Глобального Півдня у міжнародному середовищі. Особливу увагу буде приділено діяльності міжнародних та регіональних організацій, таких як, БРІКС, Африканський Союз, АСЕАН та Меркосур. Буде розглянуто участь держав у цих організаціях, проаналізовано їх програми, ініціативи, а також їх ефективність.

БРІКС - міжнародна організація, що охоплює низку держав, що розвиваються. Станом на жовтень 2024 року кількість членів даної організації збільшилась до 9. До звичних Бразилії, Росії, Індія, Китаю та ПАР додалися Єгипет, Ефіопія, Іран та ОАЕ. Дана організація на момент свого створення в 2009 році мала на меті стимулювати економічний прогрес держав-членів за рахунок посилення торгівлі та налагодження сприятливого інвестиційного клімату. З часом ріст економіки став фундаментом геополітичної потужності організації, що в контексті міжнародного домінування Заходу була покликана конкурувати з G7.

Держави БРІКС займають 30% світової суші. Всі 9 держав-членів мають досить вигідне географічне положення, більшість- вихід до Світового океану. Людський потенціал цієї організації складає 45% від всього населення Землі, що є вражаючим показником [85]. Це дешева робоча сила, що дозволяє державам без надмірних витрат реалізовувати власні проекти. Природно-ресурсний потенціал є ще одним аргументом, що підкреслює міцність позицій БРІКС на міжнародній арені:

- 1) Бразилія є одним із найбільших виробників та експортерів сільськогосподарської продукції та займає лідерські позиції у видобутку залізної руди;
- 2) РФ є найбільшою ядерною державою, абсолютним лідером за запасами мінеральних ресурсів у світі та найбільшим експортером природного газу;
- 3) Індія є ядерною державою з найбільшою кількістю населення в світі;

- 4) Китай, як і Індія, володіє значним людським ресурсом, має ядерну зброю, а також є лідером за міжнародними валютними резервами та однією з найбільших економік світу;
- 5) ПАР є великим експортером мінеральних ресурсів;
- 6) Ефіопія - друга за населенням країна Африки;
- 7) Єгипет займає вигідне географічне положення та володіє значним людським потенціалом;
- 8) Іран розвиває свою ядерну програму, добуває нафту та газ;
- 9) ОАЕ є одним із найбільших експортерів нафти на Близькому Сході.

Основні проекти БРІКС направлені на покращення фінансово-економічного стану держав, розвиток старих та побудову нових підприємств, технологічний прогрес. Такими проектами є:

- 1) Резервний фонд, заснований у 2015 році, забезпечує сталість валют держав-членів організації, протидіючи внутрішнім економічним кризам та негативному впливові глобального фінансового тиску. Об'єм фонду- 100 млрд доларів.
- 2) Новий банк розвитку (НБР). Установа фінансує реалізацію проектів держав БРІКС, є аналогом МВФ. НБР є важливим інструментом, що забезпечує розрахунки національними валютами між державами БРІКС, надаючи змогу потіснити долар США з фінансових операцій організації. НБР приєднався до санкцій проти РФ в 2022 році, але для інших держав БРІКС він є значущим фактором, що спрощує валютно-фінансові витрати. З цієї причини проводиться робота в напрямку створення незалежної платіжної системи. Також НБР надає фінанси й іншим державам, що не є членами БРІКС. Така допомога спрямовується на імплементацію держініціатив в енергетичному, екологічному, соціальному секторах.

Наразі більше 30% (близько 28 трильйонів доларів) від Світового ВВП це частка держав БРІКС. За цим показником вдалось випередити “велику сімку” [43]. До крайнього розширення в 2024 році “п’ятірка” держав БРІКС

зуміла посилити торгівлю між собою, що виросла на 56% в період з 2017 по 2022 роки, досягнувши відмітки в 422 млрд доларів [64].

Флагманом БРІКС є Китай. Саме завдяки прогресу Піднебесної БРІКС може похвалитись значним стрибком у розрізі ВВП, де частка Китаю становить, за різними даними, більше 60%. ВВП на душу населення держав БРІКС жодним чином не може конкурувати з показниками G7: 57000 доларів проти приблизно 9400 доларів станом на 2023 рік [60; 38].

У середовищі БРІКС регулярно чути наративи про багатополярний світ як альтернативу Західному диктату. Держави-члени цієї організації прагнуть трансформувати сучасну систему міжнародних відносин у своїй інтерпретації для того, щоб мати більший вплив на вирішення глобальних дилем. Деякі члени БРІКС відверто кидають виклик державам Заходу: не лише у економічному, а й у військово-стратегічному вимірі. Мова йде передусім про РФ та Іран. Однак остаточно розривати стосунки із Заходом жодна з держав БРІКС не поспішає, адже для більшості з них, що США, що ЄС, є провідними торговельними партнерами. Погіршення стосунків з ними означатиме економічний регрес, а для БРІКС економіка є визначальним інструментом набуття міжнародного впливу. Тому відмовлятись від співпраці із Заходом ніхто не бажає, адже це абсолютно ірраціонально з економічної точки зору.

Серед БРІКС є й геополітичні суперечки, що на фоні участі держав в організації залишаються невирішеними. Так Китай та Індія донедавна ініціювали прикордонні зіткнення в Кашмірі та Гімалаях. Пакистан, що розглядає можливість вступу до організації та приймав участь в крайньому саміті БРІКС, активно співпрацює з Китаєм в сфері ВПК та намагається взяти реванш в Індії в кашмірському регіоні. Іран, новоспечений член БРІКС, досі чинить тиск на Саудівську Аравію, ще одного потенційного учасника організації, погрожуючи їй прямим військовим зіткненням. Під удар може потрапити й ОАЕ, що не підтримує зовнішню політику іранської влади. Минулого року Єгипет висловлював претензії Ефіопії на предмет

перерозподілу водних ресурсів внаслідок побудови греблі на Блакитному Нілі, що може суттєво вплинути на доступ до необхідного об'єму води [10]. В Африці дилема водних ресурсів залишається досить гострою, тому навіть реалізація досить амбітного проекту в області гідроенергетики може призвести до міжнародної ескалації.

БРІКС без перебільшень є найбільш впливовою організацією Глобального Півдня та, попри політико-економічні виклики та актуальні геополітичні міжусобиці, є найкращим втіленням колективних принципів та амбіцій держав, що розвиваються, на противагу Заходу.

Африканський континент серйозно страждає від військово-політичних, соціальних та економічних перипетій, що стримують його прогрес. Однак держави намагаються поліпшувати свій стан справ за допомогою інструментів зовнішньої політики. Кожна з держав має свої потреби, деякі з яких можна досить швидко задовольнити, звертаючись по допомогу, кооперуючи з іншими. Для цього створюються локальні державні організації, об'єднані спільною метою.

На сьогодні Африканський Союз (далі- АС) є найбільшою міждержавною організацією континенту, що налічує 55 держав-членів. Заснована під час саміту глав африканських держав в ПАР в 2002 році, дана організація ставить перед собою наступні цілі:

- 1) Захист суверенітету, територіальної цілісності держав-членів;
- 2) Єдність і солідарність африканських держав;
- 3) Посилення соціально-економічної та політичної інтеграції континенту, подолання бідності;
- 4) Формування спільних позицій щодо найбільш кричущих проблем, що чіпляють інтереси африканських держав;
- 5) Поглиблення міжнародної співпраці на основі Статуту ООН та Загальної декларації прав людини;
- 6) Сприяння миру та безпеці;
- 7) Демократизація континенту;

- 8) Дотримання Африканської хартії прав людини;
- 9) Спільне культурно-соціальне збагачення;
- 10) Координація, гармонізація та регулювання відносин між регіональними економічними співтовариствами для посилення конкурентоспроможності та розвитку континенту;
- 11) Досягнення науково-технологічного прогресу;
- 12) Покращення охорони здоров'я на континенті [30].

Економічна інтеграція є головним пріоритетом АС і цим відрізняє його від попередника, Організації африканської єдності, що була заснована в 1963 році і ставила на меті впровадження політичної інтеграції Африки, ліквідацію колоніалізму та апартеїду.

Найбільш амбітним проектом АС, що знаходиться на етапі імплементації, є створення зони вільної торгівлі на континенті. В 2018 році абсолютна більшість держав Африки підписали угоду, що зобов'язала їх поступово скорочувати тарифи на закордонні товари та послуги залежно від актуального економічного стану. Передбачається посилення капіталізації держав, збільшення товарообігу та покращення інвестиційного клімату, що дозволить підняти рівень життя громадян континенту. Але поки ВВП на душу населення в Африці становить лише 2955 доларів, що значно нижче середнього рівня ВВП на душу населення в світі, 13480 доларів [25]. Якщо всі 55 держав-членів Африканського Союзу підпишуть та ратифікують дану угоду, то в такому випадку вдасться об'єднати 1,2 мільярда людей із сукупним ВВП в понад 2 трильйони доларів, а це чималий потенціал для майбутніх “маневрів” в контексті конкурентоспроможності на світовому ринку [109].

Для пришвидшення економічної інтеграції регіону в 2022 році була створена Панафриканська система платежів і розрахунків (далі - PAPSS). Вона дозволяє здійснювати транскордонні платежі у вигідній для стейкхолдерів місцевій валюті. Реалізації проекту сприяв Африканський експортно-імпортний банк. В 2023 році стало відомо, що 11 країн

Карибського басейну, ще одних представників Глобального Півдня, почали впроваджувати PAPSS як один із платіжних майданчиків, що дозволить посилити торговельні зв'язки, заощаджуючи чималі кошти на грошових транзакціях [40].

В 2023 році АС став повноправним членом G20, отримавши можливість декларувати своє бачення на вирішення глобальних дилем сучасності. АС став другим після ЄС членом-організацією “великої двадцятки”. Набуття повноцінного представництва на такому рівні означає серйозне ставлення представників G20 до держав Африки, їхнього міжнародного потенціалу [1].

Тепер Африка матиме ще більше можливостей для виголошення своїх власних ідей та бачень щодо найбільш кричущих міжнародних подій. Взагалі, позиція більшості африканських держав щодо сучасного міжнародного порядку залишається сталою ще з 2005 року. В рамках ООН АС наполягає на реформі Ради Безпеки, включаючи розширення як постійних, так і непостійних місць для підвищення представництва Африки. Якщо конкретно, то пропозиція АС передбачає додавання двох постійних місць для країн Африки з правом вето та п'яти непостійних місць. Це так званий “Консенсус Езульвіні”- узгоджена позиція Африканського Союзу щодо необхідності реформування Радбезу ООН, прийнята в Езульвіні, одному з регіонів Есватіні, тодішнього Свазіленду [66; 23]. Таким чином, держави Африки претендують на більш справедливий міжнародний порядок, але на даний момент інтереси більш потужних суб'єктів міжнародних відносин, зокрема так званих супердержав, не дозволяють колишнім колоніям отримати бажану для них частку впливу.

АС у своїй діяльності залишається відданим одному зі своїх принципів, а саме сприяння миру та безпеці в регіоні. Рада миру та безпеки є постійно діючим органом, що може без затвердження Радбезу ООН ініціювати розміщення миротворчих сил у регіоні, де панує збройне насильство.

Першою успішною миротворчою місією АС була АМІВ (African Union Mission in Burundi), започаткована в 2003 році. Конфлікт в Бурунді мав міжетнічний характер: хуту розпочали боротьбу за владу проти правлячої гілки тутсі. У 2000 році представники уряду та повстанців досягли домовленості про передачу влади в країні перехідному уряду, до складу якого увійшли представники обох етнічних груп. Місія АС була зобов'язана сприяти створенню нового уряду, щоб в подальшому передати йому владу мирним шляхом, уникаючи потенційного кровопролиття. У Бурунді було розгорнуто 2870 миротворців, що представляли Ефіопію, Південну Африку та Мозамбік. Мандат місії було обмежено терміном в один рік, після чого на заміну миротворцям АС прибули їхні колеги з ООН. Варто зазначити, що контингент ПАР таки залишився в Бурунді як Спеціальна оперативна група Африканського Союзу в складі місії ООН [94].

З 2007 року триває операція АС в Сомалі, де з 1991 року триває громадянська війна. Ведеться боротьба й проти терористичної організації “Аш-Шабаб”. Станом на 2024 рік в Сомалі перебуває близько 14000 миротворців, розбитих на військовий та поліцейський контингенти. Ефіопія, Бурунді, Кенія, Уганда, Джибуті тримають свої війська в Сомалі. Діють поліцейські загони з Гани, Уганди, Кенії, С'єра-Леоне, Замбії та Нігерії. Планується поступово скорочувати кількість контингенту у міру стабілізації обстановки та делегування миротворчих функцій силам оборони Сомалі [2; 27].

Серед азійського регіону варта уваги й дещо локальна організація, що віднедавна все дужче набирає обертів та відповідно посилює свій міжнародний рейтинг. Це АСЕАН, організація, що об'єднує 10 держав Південно-Східної Азії: Філіппіни, Малайзію, Індонезію, Сінгапур, Таїланд, Бруней, В'єтнам, Лаос, М'янму та Камбоджу. Заснована в 1967 році [22], АСЕАН ставить перед собою наступні цілі:

- 1) прискорення соціально-економічного та культурного розвитку в субрегіоні;

- 2) сприяння регіональному миру та стабільності з дотриманням міжнародного права, його фундаментальних принципів;
- 3) колективне забезпечення науково-технічного та культурного росту [107]

В період з 2010 по 2022 роки спостерігається середній ріст економіки держав Південно-Східної Азії на 4,4%. ВВП організації досягнув позначки в 3,6 трильйонів доларів [29].

На теренах регіону проживають близько 680 мільйонів людей і більше половини з них молодше 30 років. Промислово-розвинуті держави не можуть похвалитись таким людським потенціалом з огляду на середній вік населення та нижчі показники народжуваності [29].

Драйвером АСЕАН є Індонезія, єдиний в регіоні член G20, найбільш населена держава субрегіону, де проживають близько 270 мільйонів осіб, що становить близько 40% від всього населення Південно-Східної Азії. Третина від ВВП АСЕАН припадає саме на Індонезію- 1,3 трлн доларів. Держава стала найбільш привабливим інвестиційним хабом регіону та підписала 35 угод про торгівлю з іншими міжнародними суб'єктами. Очікується, що Індонезія, яка вже стала найбільшою економікою АСЕАН, стане значно помітнішим гравцем й на світовому ринку, продовжуючи стрімко розвиватись протягом наступного десятиліття, а розмір її ВВП, за прогнозами, зросте з 1,3 трлн доларів, як на 2022 рік, до 4,1 трильйона доларів до 2035 року [29]. Ще один представник АСЕАН Малайзія має скласти конкуренцію Індонезії за темпами економічного зростання. До 2035 року її ВВП на душу населення зросте вдвічі з 13000 доларів до 26000 [32].

Держави АСЕАН посилюють торговельні зв'язки між собою, розуміючи їхню роль в економічному зростанні. Ще в 1992 році було створено Зону вільної торгівлі АСЕАН (AFTA), що означало спрощення або навіть цілковите скасування митних зборів на товари, виготовлені в даному субрегіоні. Для повноцінного функціонування AFTA було прийнято Угоду про спільну ефективну преференційну тарифну програму (CEPT). Вона стала

своєрідним механізмом регулювання тарифів, завдяки чому вдалось розширити торговий потенціал держав АСЕАН. Прогрес був настільки потужним, що на деякі товари тарифи скасовувались повністю [96]. Завдяки AFTA держави почали покращувати логістичну інфраструктуру, розширюючи власні торговельні мережі, що позитивно позначилось на транскордонній торгівлі не лише в межах АСЕАН.

В 2020 році було підписано угоду про вільну торгівлю (RCEP) між 15 країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону, включаючи 10 держав-членів АСЕАН, та КНР, Японією, Південною Кореєю, Австралією та Новою Зеландією. Це найбільша у світі угода про вільну торгівлю, що охоплює ледь не третину світової економіки. Угода передбачає поетапне скасування тарифів на товари, виготовлених в країнах-підписантів. Було погоджено єдиний стандарт товарообігу та спрощено митні обмеження. Завдяки RCEP Азійсько-Тихоокеанський стимулював власні економіко-інтеграційні процеси, заснувавши спільний ринок, що однозначно допоможе менш потужним державам, зокрема й з АСЕАН, зайняти власну нішу на етапі сталого розвитку [86].

АСЕАН виступає за мир та безпеку в регіоні. Всі члени організації притримуються суджень про нерозповсюдження ядерної зброї. Власне, жодна з держав субрегіону нею й не володіє. До речі, АСЕАН є ініціатором власного регіонального форуму (ARF), де ключова тема для обговорень заснована на питаннях безпеки, а саме: уникнення бойових дій, мирне врегулювання будь-яких конфліктів, викорінення тероризму, боротьба з транскордонною злочинністю, координація спільних дій під час стихійних лих. Форум проводиться з 1994 року та охоплює, окрім членів АСЕАН, й інші міжнародні суб'єкти, що є важливими партнерами для регіонального розквіту: США, КНР, Індія, РФ, Японія, Південна Корея, ЄС та Австралія [28]. Хоча Південно-Східна Азія вже давно перебуває під прицілом провідних держав світу з огляду на її геополітичну цінність, ARF

залишається важливим майданчиком для промотингу миру та регіональної стабільності.

Держави Південної Америки, як і держави інших регіонів, прагнуть до всебічного розвитку. В цьому контексті вони мало чим відрізняються від держав Азії чи Африки. Внутрішньополітичні проблеми, зокрема фінансово-економічні негаразди, стають стимулом для більш активної участі у міжнародній політиці. Кооперація держав на основі національних інтересів для вирішення спільних проблем вже давно не є жодним “ноу-хау” для міжнародної системи. Найбільш впливовим міжнародним об’єднанням Південної Америки є Меркосур. Заснований в 1991 році, це політико-економічний союз держав, який об’єднує Бразилію, Аргентину, Уругвай, Парагвай та Болівію. Ще низка держав претендують на повноцінне членство, однак наразі все ще залишаються асоційованими членами: Чилі, Колумбія, Еквадор, Перу, Суринам і Гаяна. Головними цілями організації є економічна інтеграція за рахунок створення зони вільної торгівлі та демократизація суспільно-політичного устрою держав-членів [77].

Існує думка, що створенню Меркосур посприяла конкуренція між 2 головними державами континенту, Бразилією та Аргентиною, що нині формують близько 94% ВВП південно-американського блоку. Переживаючи непрості часи в 90-ті роки, держави прагнули економічного єднання для захисту своїх фінансово-економічних потужностей під тиском глобальної конкуренції [77]. Зараз держави є ключовими для організації торговими партнерами.

Головним органом Меркосур є Рада Спільного Ринку. Це форум для координації зовнішньої та економічної політики за участі міністрів зовнішніх справ та економіки держав-членів або їх еквівалентів. В 2023 році з досягненням консенсусу у Раді Спільного Ринку Болівія стала повноправним членом організації. Аналогічним способом було призупинено членство Венесуели в 2016 році через порушенням як демократичних догм Меркосур, так і правил торгівлі цієї організації.

В перше десятиліття після заснування державам вдалось збільшити об'єми торгівлі в 5 разів. Це сталось завдяки скасуванню митних зборів та встановленню спільного зовнішнього тарифу у розмірі 35 відсотків на певний імпорту з-за меж організації. А до 2010 року об'єм внутрішньої торгівлі складав 41 мільярд доларів, що жодним чином не йде в порівняння з 4 мільярдами на початку 90-х років [77].

Меркосур зараз- це 300 мільйонів людей та більше, ніж 3 трлн доларів ВВП [76]. Основним капіталом організації розпоряджається Фонд структурної конвергенції (FOCEM), що займається координацією проектів регіональної інфраструктури. Кожна з держав-членів робить свій фінансовий внесок на користь ефективного функціонування фонду. Об'єм внесків корелює з ВВП держави, станом її економіки: так Бразилія сплачує 60% від загальної суми внесків, а Парагвай лише 5%. В 2023 році бюджет FOCEM склав 1,1 млрд доларів, що спрямовуються переважно на побудову логістичної інфраструктури: залізничні шляхи, автомагістралі, мости, порти. Хоча в період Covid-19 було виділено понад 16 млн доларів на поліпшення тестування та нове технічне обладнання для медзакладів [77].

У жовтні 2021 року Аргентина та Бразилія домовилися про зниження внутрішньорегіональних тарифів на 10% з метою сприяння подальшому економічному зростанню в країнах-членах Меркосур. Наступного року держави прийшли до висновку про необхідність зниження імпорного мита ще на 10% на деякі товари [77].

Меркосур підписав торговельні угоди з КНР, Індією, Ізраїлем, діє зона вільної торгівлі з Єгиптом. Ціллю №1 для організації залишалось підписання договору про торгівлю з ЄС. В 2019 році після тривалих переговорів сторони досягли угоди про скасування тарифів на 90% експортних товарів з Меркосур до ЄС [77]. Проте на етапі ратифікації угоди почали з'являтися проблеми, що врешті-решт звели нанівець старання південноамериканських дипломатів. В ЄС виникло занепокоєння про незаконну вирубку амазонських лісів Бразилії та подальший експорт цієї дешевої деревини. До цього ж

можна додати й сумніви європейців щодо масового притоку яловичини з Аргентини та Бразилії, що може обвалити конкуренцію на внутрішньому ринку ЄС. В 2023 році договір про торгівлю з ЄС, що теоретично міг би сприяти економічному росту країн Меркосур, укладено не було. А з приходом до влади в Аргентині Хав'єра Мілея почались розбіжності між державами Меркосур щодо зовнішньополітичних пріоритетів. Бразилія та Уругвай схилиються до активізації співпраці з Китаєм, а нинішнє аргентинське правління є більш проамериканським, вважаючи що дешеві китайські товари та послуги на південноамериканських ринках можуть зруйнувати місцеву торгівлю та посилити китайські важелі впливу в регіоні.

МЕРКОСУР залишається найвпливовішою організацією Південної Америки та однією з вагомих форм інституційної взаємодії держав Глобального Півдня. Завдяки економічному росту, що є головним рупором організації, робиться ставка на посилення своїх міжнародних позицій. І все більше впливових міжнародних суб'єктів звертає свою увагу на Меркосур, а це означає, що роль Південної Америки в міжнародних відносинах стає все більш знаковою.

3.3. Російський слід у політико-ідеологічному протистоянні Глобального Півдня та Західного світу

Епоха колоніалізму залишила значний відбиток на свідомості населення держав, що використовувались переважно як сировинні бази, звідки всі ресурси прямували до метрополій. Колонізатори використовували місцеве населення у якості дешевої робочої сили, змушуючи працювати понаднормово у вкрай важких для цього умовах. Зі збільшенням темпів колонізації між державами-метрополіями почали виникати міжусобиці. Прагнення набути якомога більшої площі земель та відповідно ресурсів спіткало до збройних сутичок, зокрема й на європейському континенті. Держави Глобального Півдня почали здобувати свою незалежність

переважно після 2 Світової війни, коли більшість провідних на той час держав були виснажені. В період колонізації утворилось чимало соціальних, політичних та економічних дилем, що вважаються й досі актуальними та навіть визначають характер міжрегіональних відносин.

Здобувши незалежність, держави Глобального Півдня опинились в дуже складному становищі. Багато з них серйозно потерпали від внутрішньополітичних перипетій та тривалих економічних застоїв, що жодним чином не сприяло прогресу. СРСР, намагаючись посилити власні позиції на міжнародній арені, взяв на себе відповідальність допомагати колишнім колоніям. Комуністичні тенденції досить швидко знаходили відгук у громадян, що донедавна знаходились по інше сторону барикад. Основні догми комунізму про рівномірний розподіл всіх благ, ліквідацію приватної власності розпалювали вогонь надії у людей, що тривалий час піддавались експлуатації. Саме західний капіталістичний устрій, що сприяє соціальній нерівності, вважався ідеологічним ворогом, - в державах Глобального Півдня 20 століття такий наратив був більш, ніж актуальним. СРСР вміло використовував ідеологічний аспект у комбінації зі своїми економічними потужностями, що дозволяло здобувати прихильність багатьох новоутворених держав.

Зрештою, швидко прогресуючі капіталістичні держави Заходу, їхні суспільства, виявились більш витривалими на довгій дистанції, а ідея комуністичної революції, універсалізації комунізму так і залишається утопічною. Капіталізм, заснований на принципах вільного ринку та конкуренції, виявився більш гнучким та більш адаптивним до економічних потрясінь та політичних негаразд. СРСР розпався, однак його спадщина й досі панує на території багатьох держав Глобального Півдня, хоча й в дещо інших формах та ітераціях.

Росія перебрала на себе права та обов'язки СРСР та почала здійснювати власну зовнішньополітичну діяльність щодо держав Африки, Азії та Латинської Америки. Населення даних регіонів сприймало РФ як

державу-мецената, що фактично продовжує міжнародну місію СРСР, допомагаючи їм долати внутрішні негаразди. Крім цього, в державах Глобального Півдня й понині залишається стійкий соціально-ментальний ресентимент щодо держав Заходу та колоніального минулого. Особливо це стосується держав Африки та Азії. Вони все ще сприймають Захід як експансіоністський конгломерат держав, що намагається повернути контроль над Глобальним Півднем. Мультикультуралізм, інклюзивність, демократія, толерантність непритаманні усталеним африканським чи азійським соціальним ладам. Їхні державні апарати заявляють про намагання зберегти власну національну та культурну ідентичність. Звичайно, на економічному рівні взаємодії африканські держави завжди відкриті до діалогу, однак ціннісно-культурні відмінності є серйозним бар'єром у відносинах із Заходом.

Саме африканський вимір найкраще ілюструє місце РФ у протистоянні Глобального Півдня та Заходу. Окрім сталого ідеологічного аспекту африкансько-російські відносини мають тривалу історію, що сформувалася під час Холодної війни, коли Радянський Союз активно підтримував африканські рухи за незалежність через економічну, дипломатичну та військову допомогу. Радянський Союз надавав значні фінансові ресурси африканським країнам для розвитку промисловості, сільського господарства та інфраструктури. Серед основних отримувачів радянської допомоги були: Єгипет, який отримав 400 мільйонів доларів (60% всього радянського фінансування для Африки в цей період); Лівія, яка отримала 363 мільйони доларів [88].

РФ як спадкоємиця Радянського Союзу докладляє зусиль для відновлення власного впливу на африканському континенті, що є вкрай актуальним і на даний момент часу. Якщо заглибитись в минуле, то перші ознаки відновлення російського інтересу в Африці з'явилися у 2001 році. Тоді російська влада анулювала фінансові борги Алжиру, що накопичилися ще з радянських часів. Об'єм списаних боргів склав 4,7 млрд доларів. З 2014

року РФ знаходиться під санкційним тиском Заходу, а тому виникає можливість повернення до африканського вектору ведення зовнішньої політики. Росія почала субсидіювання вигідних для себе режимів в Африці. Активно діє й пропаганда [33]. Сучасний "поворот до Африки" відрізняється більш прагматичним підходом до співпраці, на відміну від ідеологічних мотивів минулого.

Росія нарощує власні економічні потужності в Африці, хоча на даному напрямі існують свої особливості. Протягом періоду з 2005 по 2015 роки спостерігалась активізація російського економічного впливу, адже економічні між РФ та африканськими державами за цей проміжок часу зросли на 185% [82]. Основні сфери цього впливу включають торгівлю, зокрема у сировинному секторі, сільському господарстві, транспорті та військовій промисловості. Більшість російських інвестицій спрямовані на видобуток природних ресурсів, таких як нафта, газ і метали, що вигідно як для африканських країн, так і для російських компаній. Останні, завдяки відсутності обмежень, накладених Конвенцією Ради Європи про боротьбу з корупцією, можуть укласти вигідні угоди з корумпованими урядами.

Зокрема, державні корпорації, такі як «Росатом», активно сприяють розвитку ядерних технологій в африканських країнах, які підлягають міжнародним санкціям, наприклад, у Судані та Зімбабве. Ця співпраця викликає певну тривогу, адже РФ, посилюючи свої позиції в даних державах, позбавляє їх більш широких перспектив в контексті формування науково-технічної бази із залученням більш широкої когорти партнерів. А самі держави впадають в енергетичну залежність, що РФ використовує в якості важелю впливу. Крім того, це підвищує ризики екологічних катастроф у країнах з недорозвинутою інфраструктурою та регуляторними системами [82].

РФ фінансує гірничодобувний сектор Центральної Африканської Республіки. Держави Заходу критикують російську владу, обґрунтовуючи свою позицію порушенням прав місцевих громад. Зменшення водних

ресурсів держави в деяких регіонах є одним із наслідків повального видобутку ресурсів.

За статистикою, в період з 2022 по 2023 роки об'єми торгівлі між Африкою та РФ знаходяться на рівні 18 млрд доларів. Але даний показник поступово спадає ще з 2018 року. Вірогідно, РФ стикається зі складнощами, завданими Західними санкціями [39].

Африканські держави, з огляду на національні інтереси, нарощують торгівлю з ЄС. Так у 2022 році імпорт до Африки збільшився на 41 млрд євро. Європейські держави у свою чергу зацікавлені у африканській сировині, чий експорт збільшився аж на 21 млрд євро [24]. Ці цифри показують, що економічний вплив Росії на континенті є порівняно скромним і не може конкурувати з обсягами інвестицій і програм, що здійснюються західними країнами. Африканські держави дедалі більше намагаються налагодити тісні зв'язки державами Європейського Союзу. РФ намагається дестабілізувати відносини Африка-ЄС на фоні падіння об'ємів торгівлі, щоб змусити держави Африки звернутись по допомогу [80].

РФ робить все можливе, щоб заручитись підтримкою якомога більшої кількості держав Африки. Виступаючи своєрідним миротворцем та борцем з терористичною активністю, Росія закріплюється в державах Півдня.

Африка є найбільшим реципієнтом зброї, а Москва з 2018 і аж до початку повномасштабної війни з Україною була головним донором важкої та стрілецької зброї, техніки, боєприпасів. Майже половину зброї, що надходила до Африки, йшла з Росії [39]. Поставки російської зброї в африканські країни, особливо ті, що знаходяться в стані конфлікту або під авторитарними режимами, є ні що інше, як спроби встановити свій важіль впливу та послабити відносини між Африкою та Заходом. Зрозуміло, що ситуація в деяких африканських країнах потребує стабілізації. Росія як постійний член Радбезу ООН користується своїм положенням та намагається перешкодити намірам держав Заходу щодо врегулювання обстановки.

Наприклад, у Малі Росія збільшила постачання зброї після переворотів 2020 і 2021 років, коли Франція та США стали більш обережними щодо постачання озброєнь. Варто зазначити, що США дуже вимогливо відноситься до держав, що отримують їхню зброю, та пильно стежать за її застосуванням. У випадку неправомірного використання США може зчинити значний політико-економічний тиск, що державам Африки вкрай непотрібний. Росія не дбає про моральну складову. Національний інтерес держави не має нічого спільного з міжнародним занепокоєнням, тому вона надає зброю без якихось надмірних, категоричних зобов'язань. Крім цього, її зброя зазвичай є дешевшою, ніж Західна. Росія зараз торгує зброєю, що була виготовлена на базі радянського військово-промислового комплексу, що десятки років тому субсидіював Африку, тому питань у засобах користування нею не виникає.

Широка доступність російської зброї в Африці є наслідком аморфного відношення Заходу, а тому інформація про масові вбивства цивільного населення, політичної опозиції не сприймаються як щось незвичне. Росія, не бажаючи брати на себе відповідальність за неправомірну та часто злочинну діяльність за кордоном, залучає власні військові організації, що надають свої приватні послуги місцевим ватажкам. Найбільш відомо приватною військовою компанією є “Вагнер” [39]. Він та інші приватні угруповання, крім забезпечення та навчання національних армій, також звинувачуються у насильстві та вбивствах мирних жителів у Малі, контролюванні доступу до ресурсів алмазів і золота в Центральноафриканській Республіці та нафти в Лівії.

Діяльність російських проксі сповільнюють розвиток держав та створюють зони військово-політичної нестабільності, що можуть розширюватись й на інші території. Таким чином Росія формує свої одиниці влади в державах Півдня. Африка є субрегіоном, що найсильніше потерпає від російського впливу. Зараз російські бойовики діють в таких державах, як: Судан, Лівія, Еритрея, Малі, Зімбабве, ЦАР. Як не дивно, але в ці держави регулярно потрапляють до списку, де найменш ефективні механізми захисту

прав людини. Рівень лояльності до Росії в Африці все ще знаходиться на пристойному рівні [39], а державам Заходу все ще важко переконати Африку в хибності політико-економічних зв'язків з Москвою. Багато держав Африки зберігають ресентиментарні настрої щодо Заходу, особливо європейських держав. Росія має на меті набути більшого політичного впливу, а історична пам'ять використовується як інструмент розколу відносин між низкою держав Глобального Півдня та Заходом.

Розширення БРІКС у 2024 році після входження до організації Єгипту, ОАЕ, Ефіопії та Ірану свідчить про прагнення цих країн остаточно змістити орбіту своїх торгово-економічних до економічних гігантів на кшталт Китаю, що є лідером організації. Досягнувши значної політико-економічної могутності у світі Китай просуває інтереси Глобального Півдня на протидію Заходу, чия ліберально-демократична модель держустрою зазнає значного опору з боку південних суспільств. РФ в даних геополітичних реаліях планує об'єднати БРІКС проти Заходу. Реалізувати даний намір буде вкрай складно, адже жодна з держав не планує відмовлятися від прибуткових відносин із Заходом. Тому зближення з БРІКС не гарантує автоматичної підтримки російських ініціатив.

Членство у БРІКС і можливості для розвитку корупційних схем із російськими компаніями приваблюють країни з слабкими державними інститутами на континенті. Наприклад, Ефіопія, Єгипет, ПАР та Іран утримались від засудження РФ в Генасамблеї ООН, не проголосувавши за резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всеосяжного, справедливого і тривалого миру в Україні» [13].

Держави Глобального Півдня проводять досить прагматичну та раціональну зовнішню політику, що впливає з їх національного інтересу, де збагачення за рахунок багатовекторної торгівлі є основоположним принципом.

Російська зовнішня політика на цей момент не має значного впливу на найбільш економічно розвинені та стабільні країни Субсахарської Африки,

оскільки їхня економіка є більш різноманітною, інституції сильніші, а зв'язки з західними країнами глибші, що робить їх менш сприйнятливими до російського впливу. Тим не менш, ці країни не повністю захищені від російської пропозиції альтернативних джерел фінансування.

Підтримка авторитарних режимів, як у політичній, так і в економічній сферах демонструє важливість цих режимів для Росії. Вона створює бачення, де авторитаризм вважається прийнятним варіантом управління для африканських країн. Питання про те, чи суперечить це прагненням африканців до стабільності, перешкоджає міжрегіональній співпраці, є другорядним [82].

Російська пропаганда й досі діє в багатьох державах світу. Масштаби проросійського інформаційного простору сягають Африки, Латинської Америки та Азії. На відміну від держав ЄС, що з 2022 року забороняють роботу проросійських іномовних ЗМІ, як, наприклад, "Russia Today" чи "Sputnik", в тій же Африці потоки російських наративів через засоби масової комунікації є безперервними. Тому чимала частка африканського населення й досі підтримує Росію, вважаючи її постраждалою стороною в контексті війни

РОЗДІЛ 4

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА У РАКУРСІ ПОЛІТИКИ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ

4.1. Реакція держав Глобального Півдня на повномасштабне військове протистояння України та РФ

Початок повномасштабної російсько-української війни сприяв трансформаційним змінам у міжнародному середовищі. Очевидно, що держави Заходу посилили підтримку України, що торкнулась як фінансово-економічної, так і військово-стратегічної сфер двосторонньої взаємодії. Захід за останній час непохитно сприяв впровадженню демократичних реформ в державі, а Україна значною мірою дистанціювалась від РФ ще після анексії Криму.

Деякі держави, як Сирія чи Куба, відкрито підтримали Росію в конфлікті, але вони вже давно знаходяться під російським крилом. На міжнародній арені вони неухильно дублюють ті наративи, які їм делегує РФ. “Такі держави не клопочуться про соціальні свободи своїх громадян та характеризуються авторитарним, а подекуди й навіть тоталітарним апаратом влади” [18, с. 70], чиї інтереси йдуть наперекір тим інтересам, що декларуються державами Заходу. Яскравим прикладами можуть слугувати Північна Корея чи Білорусь. Існує також ще одна досить широка когорта міжнародних суб’єктів, що залишаються осторонь, дотримуючись нейтралітету. Глобальний Південь- саме таку назву носять держави, що, за деякими виключеннями, намагаються активно не лобіювати свою позицію щодо “української кризи”.

2 березня 2022 року під час позачергового засідання Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція, предметом якої стало засудження російського вторгнення, вимога виведення російських військ з міжнародно визнаних територій України та денонсація визнання “ЛДНР” . Резолюція

була ухвалена: дипломати 141 держави проголосували “за”, 5 проголосували “проти”, 35 утримались від голосування [102]. Варто зробити ремарку, що держави, які так і не визначились з позицією, це найвиразніші представники Глобального Півдня. Серед них: КНР, Індія, Іран, Ірак, Казахстан, Пакистан, ПАР. Вони підтримують тісні стосунки як з Україною, так і з РФ.

Через рік, 23 лютого 2023 року, була прийнята чергова резолюція ООН щодо російсько-українського конфлікту. Вона вимагала від РФ негайно вивести всі війська з території України, припинити бойові дії та провести обмін військовополоненими за формулою “всіх на всіх”. Резолюція була ухвалена, більшість держав проголосували “за”, було чимало тих, що утримались від голосу (традиційно найвпливовіші держави Глобального Півдня), 7 держав виступили проти: Сирія, Малі, Еритрея, Нікарагуа, КНДР, Росія, Білорусь [103]. На загальну ситуацію це не вплинуло, бойові дії все ще продовжувались. Держави Глобального Півдня керуються своїми національними інтересами, незалежно від виміру вирішення дилеми: політичний, військово-стратегічний чи економічний. На останньому варто окремо загострити увагу.

“На відміну від Заходу держави Глобального Півдня не стали запроваджувати санкції та продовжують активно співпрацювати з РФ у всеможливих площинах. Особливо варто виділити сферу економічних зносин, адже це основоположна ланка, що підтримує російську воєнну машину” [18, с. 70]. Після часткового ембарго Заходу на російську нафту та запровадження країнами G7 обмеження ціни на рівні 60 доларів за барель у відповідь на вторгнення Росії в Україну, деякі представники Глобального Півдня скористалися можливістю придбати російську нафту зі знижками: Туреччина, Вірменія, Пакистан, а особливо КНР та Індія. Імпорт російських енергоносіїв в деяких державах Глобального Півдня перевищив довоєнні показники, об’єми торгівлі з окремими державами перевищили довоєнні показники.

Так нещодавно Індія стала найбільшим покупцем російської нафти у світі, обійшовши у списку КНР. Російська сира нафта становила рекордні 44% від загального імпорту Індії в липні 2024 року, сягнувши рекордних 2,07 млн барелів на день: це на 4,2% вище, ніж у червні, та на 12% більше, ніж в цей період минулого року [104]. У довоєнний період Індія закуповувала нафту в основному з країн ОПЕК, але із запровадженням західних санкцій РФ була змушена відновлювати власні прибутки за рахунок зниження цін на енергоресурси. Індія як один із найбільших споживачів нафти у світі стала використовувати обставини та нарощувати імпорт. Торгівля між Росією та Індією зросла на 250% із 2021 року [105]. При цьому Індія визнає Україну в її міжнародно визнаних кордонах, а після початку повномасштабної війни забезпечувала її гуманітарною допомогою. Все ж, об'єми торгівлі між державами серйозно знизились по зрозумілим причинам. У 2021-2022 фінансовому році обсяг двосторонньої торгівлі складав 3,39 млрд доларів, але через бойові дії відбулось падіння торгівлі до 0,71 млрд доларів у 2023-2024 році [72], що пояснюється регулярними обстрілами української логістичної та промислової інфраструктури, обмеженим доступом до українських портів, частина з яких опинилась в окупації.

Ще одним яскравим прикладом успішного балансування держави Глобального Півдня між ворогуючими Україною та РФ є Туреччина. Ця держава однією з перших зробила внесок у можливе досягнення миру, надавши майданчик для переговорів у Стамбулі, виступаючи медіатором для встановлення режиму тиші на окремих територіях України та організації гуманітарних коридорів для евакуації цивільного населення. Результат відомий всім. Стамбульські домовленості підписано не було, блок щодо політичного врегулювання конфлікту було відкинуто. Вдалось, принаймні, домовитись про безпечне транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів по встановленим у ході переговорів маршрутами. Дана ініціатива була запущена не без тиску ООН на РФ, адже багато держав,

зокрема й представників Глобального Півдня, серйозно залежали від українського експорту. В цьому сенсі мова передусім про Китай, ту ж Туреччину, Єгипет, Бангладеш, Індію, Лівію, Кенію та Індонезію [101]. Завдяки колективним зусиллям вдалось зчинити необхідний тиск на Росію та домогтись реалізації домовленості, попри високу вірогідність застосування російського флоту та авіації на даній ділянці Чорного моря, де, до речі, проводились й часткові розмінування, адже дрейфуючі міни становили значну загрозу плаваючим суднам.

Сама ж Туреччина заявила про те, що не збирається вводити економічні обмеження проти Москви. Анкара відмовилась закривати своє небо для російських авіакомпаній, хоча й заблокувала доступ до Чорного моря частині російського флоту, що вірогідно збирався брати участь у бойових операціях на Півдні України. Туреччина прагне й надалі балансувати між ворогуючими сторонами, отримуючи для себе як політичні, так і фінансово-економічні очки впливу. Окремо варто приділити увагу торгівлі та її місцю у двосторонніх відносинах Туреччини та РФ у розрізі війни в Україні.

Можна сміливо констатувати той факт, що Туреччина нарощує торгівлю з РФ на фоні війни в Україні. У 2022 році об'єм двосторонньої торгівлі сягнув 68 млрд доларів, що на 84% більше, ніж у 2021 році [75]. Протягом 2022 року імпорт мінерального палива, масел, продуктів дистиляції в Туреччину склав 96,55 млрд доларів США. Російські товари, сировина, послуги склали 25% всього імпорту, а РФ стала головним торговим партнером для Туреччини [78]. Фундаментальною складовою двосторонньої співпраці є енергетична сфера, зокрема функціонування газопроводу «Турецький потік», який постачає російський газ до Туреччини. Крім того, зважаючи на впровадження антиросійських санкцій після повномасштабного вторгнення, Туреччина стала для Росії важливим каналом для транспортування необхідних технологій та обладнання, що допомагає

уникнути дефіциту імпортованих товарів всередині РФ. Деякі з цих товарів, а саме напівпровідники (важливі комплектуючі до ракет), є досить дефіцитним товаром, що доводиться закуповувати у інших країн для відновлення свого ВПК, і Туреччина є однією з тих держав, що допомагають Росії уникати серйозних економічних втрат попри санкційний тиск.

Взагалі, “торгівля з державами Глобального Півдня дозволяє агресору швидко компенсувати фінансові втрати від європейських санкцій. Саме вони мали стати інструментом стримування військового потенціалу РФ та сприяти її внутрішньоекономічному розладу, що ускладнило б фінансування злочинної війни” [18, с. 70].

Деякі держави Глобального Півдня відкрито підтримують дії Росії на політичному рівні. Такими є Сирія, КНДР, Нікарагуа, Куба, Еритрея. Всі вони перебувають у глибокій фінансово-економічній, військово-стратегічній та політичній залежності від Москви. Так, наприклад, сирійський диктатор Асад зумів зберегти свою владу на більшості територій Сирії, хоча у недалекому минулому там велись активні бойові дії, де ціла низка міжнародних акторів претендувала на створення свого власного державного формування. Зараз Росія продовжує свою військову присутність в Сирії, використовуються база ВПС “Хмеймим” та база ВМФ у Тартусі. КНДР, ще один відвертий підбурювач війни, - є державою, що повністю залежна від Китаю та РФ. Постійне бряжання зброєю, ядерні випробування, погрози Південній Кореї сприяли тому, що близький контакт з КНДР на Далекому Сході зберігають лише її північні сусіди. В 2024 році Пхеньян підписав договір про всеосяжне стратегічне партнерство з РФ, що передбачає взаємну військову допомогу у випадку нападу на одну з країн. З огляду на анексію РФ частини територій Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської областей у вересні 2022 року та включення цих територій до її складу згідно з тамтешньою конституцією, намагання України відновити свою територіальну цілісність буде вважатись за напад на РФ, хоча міжнародне

товариство визнало саме її головним винуватцем нинішніх подій. КНДР передає РФ зброю, військове спорядження та забезпечує навіть живою силою. У листопаді 2024 року північнокорейські війська беруть участь у бойових діях. Взамін корейці отримують ядерні технології, що допоможуть їм значно розширити свій ВПК, щоб в подальшому продовжувати дестабілізувати обстановку в регіоні на користь РФ, провокуючи на військове зіткнення головних союзників США на Далекому Сході, Південну Корею та Японію.

Розвиток бойових дій на теренах України станом на 2024 рік все ще триває. Прямих дипломатичних контактів ворогуючі сторони не підтримують. Україна та Росія продовжують мілітаризацію, що говорить про високу вірогідність продовження війни в 2025 році.

Росія, усвідомлюючи складність своєї торговельної мережі в Європі, використовує торговельні відносини з державами Глобального Півдня для відновлення економіки попри санкційний прес. Економіка РФ могла зазнати краху у випадку тиску не лише з боку Заходу, а й з боку держав-лідерів Глобального Півдня. Однак такий варіант розвитку подій є примарним. Все ж, варто проаналізувати, чому Південь не приєднався до Західного тиску, а війна все ще перебуває в гарячій фазі.

Прагматизм інтересів є, мабуть, найголовнішим фактором. “Жодна з держав не готова пожертвувати своїми національними інтересами на користь іншої держави. Особливо якщо ці національні інтереси пов’язані з російським імпортом- чи то енергоресурси, чи продукція легкої промисловості, військові технології і тому подібне. Тому держави намагаються не дратувати важливого для себе економічного партнера, адже накладення санкцій в такому випадку буде однозначно означати суттєве падіння імпорту, аж до частково розриву, та політичні негаразди у двосторонніх відносинах. Таким чином Індія та КНР, найбільш помітні гравці Глобального Півдня, активно скуповують російську нафту та газ по

доступним для себе цінам, а Іран забезпечує РФ безпілотниками в обмін на сприяння агресора у розвитку ядерної енергетики держави та постачання деяких видів військово-повітряної техніки” [18, с. 71].

Російські ЗМІ функціонують в державах Глобального Півдня, формуючи вигідну для РФ картину міжнародного дискурсу. Населення африканських чи азійських держав, що не мають чіткого розуміння про актуальні в Україні події, підпадає під проросійський вплив. “Russia Today”, наприклад, має на меті подавати образ Москви в якомога світлих тонах, не забуваючи при цьому всіляко дискредитувати Україну, також її союзників.

“В Європі лише з 2022 року почалась боротьба з російською пропагандою, а тому там і досі вистачає прихильників Путіна та його оточення” [18, с. 71]. В Африці чи Латинській Америці російські ЗМІ працюють безперешкодно, розповсюджуючи інформацію, що виправдовує російську агресію та висвітлює Україну та Захід як агресорів та головних винуватців всіх міжнародних криз та катаклізмів.

Розгорання протистояння між Ізраїлем та ХАМАС, до речі, є відволікаючим фактором, що в певному сенсі сепарує місцевих споживачів інформації від дилеми України. Та й навіть на Заході висвітлення російсько-української війни в деяких медіа-ресурсах стає другорядним питанням, а що говорити про держави, наприклад, Сахелю чи Центральної Америки. Варто визнати, прозахідні ЗМІ також функціонують в Азії, Африці чи Латинській Америці. Однак російські наративи сприймаються тамтешнім населенням краще. Культурно-ціннісна прірва між Північчю та Півднем шкодить планам України щодо більш швидкого вирішення конфлікту. Південь довгий час знаходився під владою європейців, що експлуатували їхні землі у власних інтересах: видобували та вивозили ресурси, встановлювали місцевим жорсткі порядки. Минуло багато часу з тих подій, але колишнім державам-метрополіям, особливо Британії та Франції, дуже непросто вдається відновлювати стосунки, наприклад, з тими ж державами Африки. У цьому

ракурсі деякі Західні держави, що є головними партнерами України у її боротьбі, виступають у дуже поганому світлі для деяких держав Глобального Півдня. Відповідно Україна, що позиціонує себе щитом Західного світу, також потрапляє під обурення, хоча все одно залишається чимось далеким та не зовсім відомим для звичайних громадян Африки чи Азії. Свою роботу, знову ж таки, виконують й російські ЗМІ. Історичний аспект, а також ціннісно-культурні відмінності – це ще два фактори, що зумовлюють, щонайменше, триматись осторонь від конфлікту.

“Варто визнати, що держави Глобального Півдня, що самі століттями потерпали від європейського колоніального гніту, не є прихильниками сучасних глобалізаційних тенденцій, заданих по суті тими ж європейцями тільки на чолі зі США. Держави прагнуть зберегти свою національну ідентичність, свої традиції та звичаї, що потроху починають розмиватись внаслідок вдалої ідеологічної експансії Заходу. Росія, в свою чергу, позиціонує себе як державу-bastion традиційних цінностей та протиставляє себе державам Європи та США” [18, с. 71]. Володіючи величезними запасами різноманітної сировини та фінансами, РФ, як і СРСР у свій час, приходить на допомогу нестабільним та кризовим державам, покращуючи свій імідж в їхньому середовищі. В цьому плані Росія залишається більш привабливою опцією для Глобального Півдня, адже в свідомості тамтешніх громадян РФ завжди готова допомогти у скрутний час: чого тільки вартє вивезене з України “безкоштовне” зерно для Африки у 2023 році. РФ в їх очах бореться не лише з Україною, а й із Заходом, що не полишає спроб мінімізувати вплив Москви у всіх можливих вимірах задля своїх “неоколоніальних” амбіцій.

4.2. Миротворчий потенціал Глобального Півдня в розрізі російсько-української війни

Попри інертність у питанні впровадження санкцій щодо РФ, деякі держави Глобального Півдня проявляють миротворчі амбіції та намагаються брати участь у врегулюванні російсько-української війни. Окрім вище згаданої Туреччини, варто виокремити ще деякі країни Близького Сходу:

- 1) Саудівська Аравія декларує власні наміри стати посередником у переговорах між Україною та РФ, а також допомагає у здійсненні обмінів полонених;
- 2) Катар бере участь у поверненні депортованих до РФ українських дітей та докладає зусилля до потенційного укладення угоди про енергетичну безпеку між державами. До речі, Катар має чималий досвід миротворчої діяльності. Варто тільки згадати посередництво між владними структурами США та талібами в контексті виходу американських військ з Афганістану чи досягнення мирної угоди між урядом Судану та опозиційними силами з Дарфуру;
- 3) ОАЕ, як і Катар, взяли на себе зобов'язання щодо вивезених до РФ дітей та сприяння обміну військовополоненими.

За рахунок своїх миротворчих ініціатив дані держави намагаються посилити свої міжнародні позиції та покращити свій імідж в очах світової спільноти. Адже більшість освіченого населення світу, зокрема й багато українців, сприймають держави Близького Сходу як авторитарні, такі, де права людини не є якимось імперативом, чия зовнішня політика заточена виключно під експорт нафти. Але завдяки дипломатії з'являється можливість продемонструвати себе у позитивному образі, щоб невідповідні арабським державам стереотипи відійшли на другий план або взагалі зникли та не заважали побудові зразкового міжнародного іміджу.

У 2024 році для Глобального Півдня з'явилась чудова можливість продемонструвати свою політичну рішучість у вирішенні конфлікту, коли

було оголошено про проведення Глобального саміту миру. Захід відбувся влітку в Швейцарії. На саміті були присутні представники 93 країн, здебільшого вище політичне керівництво, а саме президенти, прем'єр-міністри, керівники МЗС. 5 держав були представлені на рівні послів: Бразилія, ОАЕ, Ізраїль, Індонезія, ПАР [83]. Саміт миру мав на меті запустити мирний процес, створивши підґрунтя для переговорів між РФ та Україною на справедливих засадах відповідно до норм міжнародного права. Після саміту було опубліковано спільне комюніке про розуміння основ миру в Україні. Загалом даний документ був багато в чому схожий з Українською формулою миру, опублікованою раніше. Там йшлося про наступне [112]:

- 1) Радіаційна та ядерна безпека;
- 2) Забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки;
- 3) Звільнення всіх полонених та депортованих;
- 4) Виведення російських військ з міжнародно визнаних територій України, відновлення територіальної цілісності держави;
- 5) Припинення військових дій;
- 6) Протидія екологічним наслідкам війни;
- 7) Недопущення можливої ескалації в майбутньому.

По суті, саміт заклав основи для консолідації політичного тиску на РФ з метою примусу її до переговорів на українських умовах. Більшість держав підписали комюніке, однак найбільш впливові представники Глобального Півдня, що були присутні в Швейцарії, відмовились. Це такі країни, як: Індія, Бразилія, ПАР, Саудівська Аравія, Мексика, ОАЕ. Більшість держав Африки та лівова частка азійських держав не були представлені на саміті, особливо варто акцентувати на КНР, Єгипті, Нігерії, Ефіопії, Колумбії- держави що є претендентами на лідерство, або навіть абсолютними лідерами у своїх субрегіонах.

Другий саміт мав відбутись відбутись наприкінці 2024 року. Представники РФ також мали бути присутні на зустрічі, однак станом на 7

листопада другий з'їзд Глобального саміту миру так і не відбувся. Зате надійшла пропозиція з врегулювання “української кризи” від КНР та Бразилії, що до речі, була присутня на першому саміті, хоч і в статусі спостерігача. Держави дійшли до висновку, що конфлікт між Україною та РФ можна завершити за наступних умов [58]:

- 1) Повага до суверенітету та територіальної цілісності всіх країн;
- 2) Уникнення блокової конфронтації на зразок Холодної війни. Безпека в регіоні не повинна реалізовуватись шляхом розширення військових блоків, а безпекові інтереси всіх держав мають братись до уваги;
- 3) Обопільне припинення бойових дій, нерозповсюдження війни на інші території;
- 4) Відновлення переговорів за участі конфліктуючих сторін, РФ та України;
- 5) Захист цивільного населення та дотримання прав військовополонених;
- 6) Гуманітарна допомога за принципом неупередженості під крилом ООН;
- 7) Атомна безпека: протидія нападам на атомні об'єкти, підтримка місії МАГАТЕ;
- 8) Невикористання зброї масового ураження;
- 9) Реалізація Чорноморської зернової ініціативи;
- 10) Неприйняття односторонніх санкцій, не затверджених ООН;
- 11) Підтримка постконфліктної реконструкції
- 12) Заклик до підтримки міжнародної співпраці

План піддався скептицизму з боку держав Заходу. В Києві частково погодились з позицією КНР, але ремарка про відведення російських військ на міжнародно визнані рубежі, на думку політичного керівництва України, має бути обов'язковою. В іншому випадку це протирічить численним заявам

Зеленського про “справедливість”. Китайсько-бразильське комюніке свідчить про бажання завершити війну на основі статусу-кво, тобто з огляду на сучасний стан справ. Однак, аналізуючи дане комюніке, можна знайти чимало протиріч та дещо упереджених тез:

- 1) За китайським планом у випадку припинення бойових дій, за Україною буде фактично закріплена втрата більшої частини Донбасу, Запорізької та Херсонської областей, хоча в пункті №1 зазначено про повагу до суверенітету та територіальної цілісності. А суверенітет України - це контроль над вищезгаданими областями та АР Крим;
- 2) Якщо безпековий інтерес Росії полягає в нейтральному статусі України, то безпековий інтерес України - в збереженні суверенітету в межах визнаних міжнародною спільнотою кордонах. У випадку заморожки війни безпекові інтереси бодай 1 зі сторін будуть порушені, що також викликає низку питань щодо релевантності мирного плану;
- 3) Розширення військових блоків - не про безпеку. Україна, відмовившись від НАТО, відмовиться від свого основного безпекового курсу, що направлений саме на членство в НАТО. Хоча в даному випадку прослідковується докір в сторону Північноатлантичного Альянсу, де поки немає жодного консенсусу щодо запрошення України.

Держави, що є частиною Глобального Півдня, виступають більшою мірою за врегулювання конфлікту на основі вже сформованих реалій. Більшість з цих держав вибудовує свою зовнішню політику таким чином, щоб отримати для себе якомога більше вигоди. Так, наприклад, КНР вигідно торгувати з РФ в умовах санкційного тиску, адже таким чином можна нав'язувати їй торгівлю у своїй валюті, закуповувати для себе сировину в більших обсягах за зниженими цінами. Монголія, чий енергетичний сектор

ледь не повністю залежить від РФ, може проігнорувати ордер МКС на арешт Путіна, хоча в свій час підписала та ратифікувала Римський статут. В такому випадку державі не вигідно втрачати стратегічного партнера, з яким довгий час вибудовувались добросусідські відносини.

ВИСНОВКИ

Поняття «Глобальний Південь» в міжнародних відносинах відображає складний і суперечливий феномен, який виник на основі історичного контексту колоніалізму та постколоніального розвитку. Незважаючи на спроби вийти за межі старих європоцентричних уявлень, цей термін часто продовжує містити в собі певні географічні та економічні стереотипи, які не завжди адекватно відображають реальність сучасного світу.

Термін «Глобальний Південь» виник у контексті постколоніальних дискусій і став важливим інструментом для політичної мобілізації та міжнародної консолідації країн, що розвиваються. Зважаючи на те, що він зберіг свою популярність і актуальність, він не позбавлений обмежень, зокрема в аспекті географічного і економічного охоплення.

Феномен «Глобального Півдня» відображає не лише історичні і політичні процеси, а й економічні та соціальні реалії. Наявність країн з різними рівнями економічного розвитку і політичної стабільності, таких як Саудівська Аравія, Ефіопія, «Азійські Тигри», КНР показує, що цей термін є більше продуктом історичної та політичної кон'юнктури, ніж географічної дійсності. Таким чином, поняття «Глобальний Південь» залишається важливим для розуміння глобальних процесів, але його застосування потребує врахування сучасних міжнародних реалій і обмежень.

Держав Глобального Півдня об'єднує не лише історична спадщина, а й серйозна сировинна залежність. Завдяки низькому в порівнянні із Західними державами технологічному прогресу Глобальний Південь покладається на власні ресурси, що лягають в основу його експортного потенціалу. Попри значні соціальні проблеми, внутрішньополітичні негаразди, частка держав Африки, Азії, Південної Америки зробили значний крок вперед на шляху до повноцінного економічного прогресу, соціального благополуччя та політичної стабільності. Однак серед Глобального Півдня залишаються й ті,

що серйозно погрязли у громадянських війнах, затяжній економічній кризі. Такі держави все ще вразливі від природних катаклізмів, власної мінерально-сировинної бази, зберігається залежність від міжнародної фінансово-економічної підтримки. Потужний людський потенціал, ресурсне різноманіття, форми інституційної взаємодії, особливо на регіональному рівні, є елементами потенційного успіху.

Сучасний стан та перспективи розвитку держав Африки продемонстровано на прикладі ПАР та Ефіопії. Також проаналізовано їхні досягнення і актуальні виклики. ПАР, яка є однією з найбільш розвинених економік на континенті, має різноманітну економіку з сильними промисловим і фінансовим секторами, але стикається з високим рівнем корупції, а соціальна нерівність має історичний підтекст ще з часів апартеїду. Ефіопія досягла успіхів в сільському господарстві, проте бореться з високим рівнем бідності та етнічними конфліктами.

Розвиток Південної Африки та Ефіопії як суб'єктів Глобального Півдня значною мірою залежить від їхньої взаємодії з іншими державами через міжнародні організації. Ці країни активно співпрацюють з ООН, СОТ, Африканським Союзом і БРІКС. Таке партнерство допомагає залучати іноземні інвестиції, нові технології та підтримку у вирішенні конфліктів. Менш розвинені держави, як так ж Ефіопія чи Нігерія, намагаються ефективно взаємодіяти між собою та іншими державами в рамках певної інституції.

Держави Глобального Півдня інтегруються до БРІКС, АСЕАН, Меркосур, Африканського Союзу для отримання фінансово-економічних дивідендів, поглиблення політичних зв'язків для більш тісної міждержавної взаємодії у майбутньому, а також підтримки регіональної стабільності та безпеки. Держави, що вважаються лідерами цих організацій, беруть на себе все більше міжнародної відповідальності, формуючи власний полюс сили за рахунок менш потужних у фінансово-економічному плані держав. Інвестиції

та торгівля в межах Глобального Півдня використовуються як основоположний інструмент поширення впливу та складова взаємовигідного економічного зростання.

Присутність Російської Федерації у медіа-дискурсі та соціально-політичному житті багатьох держав Глобального Півдня створює додаткові виклики для стабільності та розвитку. Приклад Субсахарської Африки є найбільш показовим. Росія дестабілізує тамтешню обстановку, підтримуючи власних проксі, забезпечуючи їх озброєнням, фінансовою допомогою. Діяльність ПВК “Вагнера” є апофеозом російської присутності в африканських державах Глобального Півдня. Міжнародні російські центри телерадіомовлення розповсюджують вигідну для Кремля пропаганду з метою занурити місцеве населення у свій інформаційний дискурс, поширюючи антизахідні наративи. РФ нав’язує конкуренцію Заходу та докладає зусиль для наведення Африки до свого крила впливу.

Розвиток Глобального Півдня є складним і багатогранним процесом, що включає економічні, соціальні, політичні та ідеологічні аспекти. Справжнім імперативом є зовнішньополітична інтеграція та взаємодія. Особливо варто відзначити діалог деяких держав Півдня із міжнародними суб’єктами прозахідного табору, щоб забезпечити демократизацію суспільно-політичного державних апаратів, а також стабільний і стійкий розвиток своїх субрегіонів, водночас протидіючи негативному впливу зовнішніх сил, зокрема Росії, що наразі формує власний центр сили на противагу G7.

Провідні держави Азії, Індія та Китай, є найбільш помітними гравцями Глобального Півдня. Вони володіють найбільшим у світі людським ресурсом, а щонайважливіше, досягли потужного економічного прогресу та суттєво посилили свою обороноздатність. Завдяки БРІКС держави лобіюють свої економічні та політичні інтереси, кидаючи виклик державам G7. КНР та Індія активно інвестують в економіку інших держав, заручаючись їхнім впливом. Покращення торговельних можливостей є фактором, що сприяє

більш тісній кооперації між державами Глобального Півдня. Угоди про вільну торгівлю стимулюють товарообіг та приносять більше фінансової користі. Наявні геополітичні розбіжності між Індією та Китаєм не стоять на заваді їхній торгівлі, що з кожним роком набуває все більших обертів. Міжнародне співтовариство звертає все більше уваги на позиції даних держав в контексті протидії різноманітним глобальним викликам. Статус КНР та Індії у світовій економіці та міжнародній політиці свідчить про неабияку актуальність багатополярного світового устрою.

Бразилія, здобувши регіональне лідерство в Південній Америці, також покладається на свої економічні зв'язки, природні ресурси та людську силу. Торговельні угоди для Бразилії є інструментом поширення свого впливу. Завдяки діяльності в Меркосур Бразилія значно посилила об'єми своєї торгівлі з іншими державами Південної Америки, зокрема з Аргентиною, головним економічним конкурентом. Бразилія активно взаємодіє з КНР, не лише в економіко-політичному напрямі, а й в миротворчому. Китайсько-бразильський план по врегулюванню конфлікту на основі закріплення статусу-кво в Україні заручився підтримкою багатьох країн Глобального Півдня.

Прагматизм Глобального Півдня щодо російсько-української війни обумовлений національними інтересами. Вони глибоко переплітаються з торговельною мережею РФ, яка, перебуваючи під санкційним тиском, змушена поглиблювати фінансово-економічні та міжнародно-політичні відносини з Глобальним Півднем, експортуючи туди більше товарів та послуг за іноді зниженими цінами. Ще одним фактором, що змушує Глобальний Південь триматись осторонь від підтримки України є сприйняття політичними елітами та місцевим населенням проросійських наративів, що транслуються через відповідні медіа агенства. Росія асоціюється з СРСР, що надавав фінансову допомогу багатьом державам

колишнього “третього світу”, а Захід сприймається деким як конгломерат держав, що прагнуть відновити свій неокolonіальний вплив.

Звичайно, окремі країни Глобального Півдня роблять певні кроки у напрямку сприяння мирному врегулюванню конфлікту, однак поки ці кроки не знаходять належного відклику з боку держав Заходу, що також спираються на свої національні інтереси. Глобальний Південь прагне вирішувати міжнародні проблеми, однак лише його субрегіональні лідери здатні брати на себе відповідальність за певні політичні кроки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Африканський союз став постійним членом «Групи двадцяти». *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-g20-afrykanskyi-souz/32585271.html>.
2. Беленко І. Миротворча діяльність Африканського Союзу. *Мілітарний*. URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/myrotvorcha-diyalnist-afrykansкого-soyuzu/>.
3. Бразилія збільшить інвестиції у видобуток залізної руди – *Minprom. Minprom*. URL: <https://minprom.ua/news/307645.html>.
4. Гмиря А. Що таке Глобальний Південь і навіщо він Україні. *The Page*. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/sho-take-globalnijpivden>.
5. Голянич Б., Божок Р. Основні засади формування зовнішньої політики Китаю. *Політичне життя*. 2023. С. 1–5.
6. Городиський А. Що таке Глобальний Південь, чого він хоче і чому про нього стільки говорять?. *RFI*. URL: <http://surl.li/yerfcw>.
7. Економіка та бізнес-клімат ПАР. Посольство України у Південно-Африканській Республіці. URL: <https://rsa.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/222-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-par/ekonomika-tabiznes-klimat-par>.
8. Економіка та бізнес-клімат Республіки Індія. Посольство України в Республіці Індія. URL: <https://india.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayinsko-indijske-spivrobitnictvo/438-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvomizh-ukrajinoju-ta-indijeju/ekonomika-ta-biznes-klimat-krayiniakreditaciyi#:~:text=Індія%20є%20членом%20кількох%20міжнародних, країни%20показує%20практично%20безперервне%20зростання>.
9. Кіктенко В. «Один пояс, один шлях» – глобальний геоекономічний проект Китаю - *Sinologist. Sinologist*. URL:

<https://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoekonomichnij-proekt-kitayu/>.

10. Кучеренко Е. «Гребля великого ефіопського відродження»: як проєкт-символ призвів до масштабної кризи на північному сході Африки? | ADASTRA. ADASTRA I Аналітичний центр. URL: <https://adastra.org.ua/blog/greblya-velikogo-efiopskogo-vidrozhennya-yak-proyekt-simvol-prizviv-do-masshtabnoyi-krizi-na-pivnichnomu-shodi-afriki>.

11. Лікарчук Д. Зовнішня політика Китаю: конфлікти, перспективи, нові сценарії. 2020. С.1-7.

12. Нігерія. Дія Бізнес. Експортний напрям. URL: <https://export.gov.ua/country/99-nigeria>.

13. Понад 140 країн на Генасамблеї ООН підтримали українську формулу миру. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3674324-genasamblea-onn-uhvalila-ukrainsku-rezoluciu-sodo-neobhidnosti-dosagnenna-spravedlivogo-miru.html>.

14. Редзюк Є. Інвестиційний потенціал Китаю в глобальному торговельно-економічному співробітництві. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2019. С. 1–9.

15. Республіка Індія: потуга, що зростає. Перспективи розвитку українсько-індійських відносин / О. Александров та ін. Київ : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2022. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/ad-india-07-07-2022-gotove.pdf>.

16. Свиридова Н. Провідні країни Субсахарської Африки як частина феномену «Глобального Півдня» : Бакалаврська робота. Київ, 2024. 65 с.

17. Список країн за ВВП (ПКС) на душу населення | MERKATOR. MERKATOR | ГЕОГРАФІЯ. URL: <https://merkator.org.ua/dovidnyk/spysok-krajin-za-vvp-pks-na-dushu-naselenna/>.

18. Юрчак С. Фактори пасивності держав Глобального Півдня щодо запровадження антиросійських санкцій. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини: збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2024: історія, археологія та міжнародні відносини в умовах війни»*. Вип. 9 / за заг. ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 70-72. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/16030>
19. 5 Structural Adjustment and the Role of the IMF. *IMF eLibrary*. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781557753021/ch05.xml>.
20. 9 major problems facing South Africa - and how to fix them. *Leader*. URL: <https://www.leader.co.za/article.aspx?a=2893&f=1&s=1>.
21. A critical analysis of South Africa's system of government: from a disjunctive system to a synergistic system of government. *SciELO - Scientific Electronic Library Online*. URL: https://scielo.org.za/scielo.php?pid=S1682-58532020000200004&script=sci_arttext.
22. About ASEAN. *Association of South East Asian Nations*. URL: <https://asean.org/about-asean>.
23. Africa's Quest for Reform of the United Nations Security Council: A Just Cause Curbed by Unrealistic Proposals. *ACCORD*. URL: <https://www.accord.org.za/ajcr-issues/africas-quest-for-reform-of-theunited-nations-security-council-a-just-cause-curbed-by-unrealistic-proposals>.
24. Africa-EU trade in goods: €4 billion surplus. *Language selection | European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220217-1>.
25. African Countries' GDP per Capita Mapped. *Explore Voronoi by Visual Capitalist: Data-Driven Visual Stories from Top Creators*. URL: <https://www.voronoiapp.com/economy/African-Countries-GDP-per-Capita-Mapped-1362#overview>.

26. African Region Health Expenditure Atlas 2023. Brazzaville : World Health Organization, 2023. 74 p.
27. African Union Peacekeepers Complete Second Phase of Drawdown from Somalia. *Voice of America*. URL: <https://www.voaafrica.com/a/african-union-peacekeepers-complete-second-phase-of-drawdown-from-somalia-/7468902.html>.
28. ASEAN Regional Forum (ARF). *About us*. URL: <https://asean.mission.gov.au/aesn/aseanregionalforum.html>.
29. ASEAN's resiliency and robust growth make it fertile ground for international expansion. *HSBC*. URL: <https://www.business.hsbc.co.id/en-gb/insights/growing-my-business/aseans-resiliency-and-robust-growth-make-it-fertile-ground-for-international-expansion>.
30. AU in a Nutshell | African Union. *Home | African Union*. URL: <https://au.int/en/au-nutshell>.
31. Bernstein D., Shaw N. Anti-Corruption in South Africa. *Global Compliance News*. URL: <https://www.globalcompliancencnews.com/anti-corruption/anti-corruption-in-south-africa-2/>.
32. Biswas R. ASEAN economic outlook in 2024. *IHS Markit*. URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/asean-economic-outlook-in-2024-jan24.html>.
33. Bodjoko J.-P. Russia's Influence in Africa. *La Civiltà Cattolica*. URL: <https://www.laciviltacattolica.com/russias-influence-in-africa/>.
34. Brazil - The World Factbook. *We are the Nation's first line of defense - CIA*. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/brazil/#economy>.
35. Brazil Foreign Direct Investment. *Trading Economics | 20 million indicators from 196 countries*. URL: <https://tradingeconomics.com/brazil/foreign-direct-investment>.

36. Brazil is an economic superpower. *Serviços e Informações do Brasil*. URL: <https://www.gov.br/en/government-of-brazil/latest-news/brazil-is-an-economic-superpower>.
37. Brazil Unemployment Rate. *Trading Economics | 20 million indicators from 196 countries*. URL: <https://tradingeconomics.com/brazil/unemployment-rate>.
38. BRICS: gross domestic product (GDP) per capita 2029 | Statista. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/741745/gross-domestic-product-gdp-per-capita-in-the-bric-countries/>.
39. Caprile A., Pichon E. Russia in Africa: An atlas. European Parliamentary Research Service, 2024. 11 p.
40. Chance K. 11 CARICOM countries to pilot Africa trade payment system – iWitness News. *iWitness News*. URL: <https://www.iwnsvg.com/2023/06/20/11-caricom-countries-to-pilot-africa-trade-payment-system/>.
41. China GDP. *Trading Economics | 20 million indicators from 196 countries*. URL: <https://tradingeconomics.com/china/gdp>.
42. Claiming citizenship. *European University Institute*. URL: <https://www.eui.eu/Documents/MWP/ProgramActivities/MWLectures/Claimingcitizenshipch4.pdf>.
43. Conte N. Charted: Comparing the GDP of BRICS and the G7 Countries. *Visual Capitalist*. URL: <https://www.visualcapitalist.com/charted-comparing-the-gdp-of-brics-and-the-g7-countries/>.
44. Cooper F. Decolonization and citizenship: Africa between empires and a world of nations. *Beyond Empire and Nation: The Decolonization of African and Asian societies, 1930s-1970s*. 2012. P. 41–57. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h2zm.6?searchText=decolonization+of+africa&searchUri=/action/doBasicSearch?Query=decolonizati>

on+of+africa&so=rel&ab_segments=0/basic_search_gsv2/control&re
freqid=fastly-default:474c405199f8bdae120603ad3b818ba9&seq=1.

45. Corruption Perceptions Index - Explore Nigeria's results. 2023. *Transparency.org*. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023/index/nga>.

46. Corruption Perceptions Index - Explore South Africa's results. 2023. *Transparency.org*. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023/index/zaf>.

47. Crook C. Third World Economic Development - Econlib. Econlib. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/ThirdWorldEconomicDevelopment.html>.

48. Dirlik A. Spectres of the Third World: Global modernity and the end of the three worlds. *Third World Quarterly - Journal of Emerging Areas*. 2004. Vol. 25, no. 1. P. 131–148.

49. Dorn J. China's Post-1978 Economic Development and Entry into the Global Trading System. *Cato Institute | Individual Liberty, Free Markets, and Peace*. URL: <https://www.cato.org/publications/chinas-post-1978-economic-development-entry-global-trading-system#growing-out-plan>.

50. Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate) - India. *World Bank Open Data*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?locations=IN>.

51. Ethiopia - Agriculture, Coffee, Trade. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/Ethiopia/Economy>.

52. Ethiopia 2018 Human Rights Report. U.S. Department of State, 2018. 39 p.

53. Ethiopia Economic Growth 1960-2024. *Macrotrends | The Long Term Perspective on Markets*. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/eth/ethiopia/economic-growth-rate>.

54. Ethiopia Rural Productive Safety Net Project. The World Bank, 2017

55. Ethiopia: Economy. *globalEDGE*. URL: <https://globaledge.msu.edu/countries/ethiopia/economy>.

56. Executive Board of the United Nations Development Programme, the United Nations Population Fund and the United Nations Office for Project Services. New York : United Nations, 2020.

57. Fallout of war and drought leaves Ethiopians mired in poverty. The New Humanitarian. URL: <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2023/08/01/boom-bust-fallout-war-and-drought-leaves-ethiopians-miredpoverty>.

58. Fornusek M. Zelensky open to integrating China's, Brazil's proposals into peace formula, Yermak says. *The Kyiv Independent*. URL: <https://kyivindependent.com/zelensky-china-brazil-peace-proposal/>.

59. GDP by Country - Worldometer. *Worldometer - real time world statistics*. URL: <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-by-country/>.

60. GDP per capita, PPP in G7 | TheGlobalEconomy.com. *TheGlobalEconomy.com*. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/gdp_per_capita_ppp/G7/

61. Giant of Africa. *Ministry of Foreign Affairs, Nigeria*. URL: <https://foreignaffairs.gov.ng/nigeria/nigeria-economy/>.

62. Griffith-Jones S., Ocampo J. A. The Financial Crisis and Its Impact on Developing Countries. International Policy Centre for Inclusive Growth. 2009. P. 7–8. URL: https://www.researchgate.net/publication/46463126_The_Financial_Crisis_and_Its_Impact_on_Developing_Countries.

63. Gustavo de Carvalho. A Changing Environment for Peacekeeping in Africa: South African Perspectives. P. 101–104. URL: <https://www.nids.mod.go.jp/english/event/symposium/pdf/2014/E-05.pdf>.

64. Hancock T., Cohen M. How BRICS became a club that others want to join. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-03/how-brics-became-real-and-invited-saudis-iran-egypt-uae-ethiopia-argentina?embedded-checkout=true>.

65. Harshe R. French Neo-Colonialism in Sub-Saharan Africa. *India Quarterly: A Journal of International Affairs*. 1980. Vol. 36, no. 2. P. 162–163. URL: <https://doi.org/10.1177/097492848003600202>.

66. Hartley R., Mills G. Careful What You Wish For – Misplaced Notion Behind SA's Bold Demand for UN Reform | The Brenthurst Foundation. *The Brenthurst Foundation*. URL: <https://www.thebrenthurstfoundation.org/news/careful-what-you-wish-for-misplaced-notion-behind-sas-bold-demand-for-un-reform/>.

67. Heine J. The Global South is on the rise – but what exactly is the Global South?. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/the-global-south-is-on-the-rise-but-what-exactly-is-the-global-south-207959>.

68. Ikenze S.-A. Exploring the Links Between African Underdevelopment in Colonial and Post-colonial Times: The Role of Structural Adjustment Programs. P. 1–7 URL: http://www.ub.edu/histeco/aehn2019/pdf/aehn2019_P10_02.pdf.

69. India GDP Annual Growth Rate. *Trading Economics | 20 million indicators from 196 countries*. URL: <https://tradingeconomics.com/india/gdp-growth-annua>.

70. India GDP Per Capita 1960-2024. *Macrotrends | The Long Term Perspective on Markets*. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/ind/india/gdp-per-capita>.

71. India GDP. *Trading Economics | 20 million indicators from 196 countries*. URL: <https://tradingeconomics.com/india/gdp>.

72. India-Ukraine Relations: A New Chapter in Diplomacy. *AMIGOS IAS*. URL: <https://amigosias.com/explained/india-ukraine-relations-a-new-chapter-in-diplomacy/>.

73. Jafarey V. A. 5 Structural Adjustment and the Role of the IMF. IMF eLibrary. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781557753021/ch05.xml>

74. Jima A. O. Vicious circle of Ethiopian politics: Prospects and challenges of current political reform. *Cogent Social Sciences*. 2021. Vol. 7, no. 1. 1893908.

75. Kenez L. Turkey's exports to Russia continue to rise amid declining trade with other countries - Nordic Monitor. *Nordic Monitor*. URL: <https://nordicmonitor.com/2023/07/turkeys-exports-to-russia-continue-to-rise-amid-declining-trade-with-other-countries/>.

76. MERCOSUR - Southern Common Market 2024. *Countryeconomy.com*. URL: <https://countryeconomy.com/countries/groups/mercosur>.

77. Mercosur: South America's Fractious Trade Bloc. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/mercosur-south-americas-fractious-trade-bloc>.

78. Mineral fuels, mineral oils and products of their distillation in Turkey | The Observatory of Economic Complexity. *The Observatory of Economic Complexity*. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/mineral-fuels-mineral-oils-and-products-of-their-distillation/reporter/tur>.

79. Nigeria (NGA) Exports, Imports, and Trade Partners | The Observatory of Economic Complexity. *The Observatory of Economic Complexity*. URL: <https://oec.world/en/profile/country/nga>.

80. Odesomi O. EU-Africa Balance of Trade 2023 - African Leadership Magazine. *African Leadership Magazine*. URL: <https://www.africanleadershipmagazine.co.uk/eu-africa-balance-of-trade-2023/>.

81. Operation Sadbhav: India sends US\$ 1 million worth humanitarian relief assistance to Vietnam - Viet Nam. *ReliefWeb*. URL: <https://reliefweb.int/report/viet-nam/operation-sadbhav-india-sends-us-1-million-worth-humanitarian-relief-assistance-vietnam>.

82. Paczyńska A. Russia in Africa: Is Great Power Competition Returning to the Continent?. *German Development Institute*. 2020. P. 1–4.

83. Participating countries and organizations. Berne : Swiss Confederation, 2024. 4 p.

84. Phartiyal S. India Okays \$15 Billion of Milestone Chip Plant Investments. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-02-29/india-approves-15-billion-in-milestone-chip-plant-investments>.

85. Ping X. BRICS a leading voice for peace, justice in world of turbulence - Global Times. *Global Times*. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202411/1322844.shtml>.

86. Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP). *Association of South East Asian Nations*. URL: <https://asean.org/regional-comprehensive-economic-partnership-rcep/>.

87. Retracing Belgium's dark past in the Congo, and attempts to forge deeper ties. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/retracing-belgiums-dark-past-in-the-congo-and-attempts-to-forge-deeper-ties-184903>.

88. Rogers S., Vickery K. The Soviets in Africa: Fiction and Fact. THE AFRICA FUND. URL: <http://kora.matrix.msu.edu/files/50/304/32-130-E79-84-32-130-E79-84-al.sff.document.af000009.pdf>.

89. Scissors D. The Costs of Halting Market Reform in China. *Foreign Affairs*. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2009-05-01/deng-undone-0>.

90. Šerić M. Brazil: On The Path To Becoming A Superpower – Analysis. *Eurasia Review*. URL: <https://www.eurasiareview.com/12102023-brazil-on-the-path-to-becoming-a-superpower-analysis/>.

91. South Africa Economic Outlook. African Development Bank Group. URL: <https://www.afdb.org/en/countries/southernafrica/south-africa/south-africa-economic-outlook>.

92. South Africa's Social and Political Challenges. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP). URL: <https://www.swpberlin.org/10.18449/2021C61/>.

93. Southall R. Polarization in South Africa: Toward Democratic Deepening or Democratic Decay?. *The Annals of the American Academy*. 2019. P. 194–206. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0002716218806913>.
94. Svensson E. The African mission in Burundi. *FOI. Swedish Defence Research Agency*. 2008. P. 15–18.
95. Terretta M. From Below and to the Left? Human Rights and Liberation Politics in Africa's Postcolonial Age. *Journal of World History*. 2013. Vol. 24, no. 2. P. 389–416.
96. The ASEAN free trade area. *Southeast Asia. A free trade area*. 2002. P. 1–12.
97. The Brandt Report: A Summary. *Share The World's Resources*. URL: <https://sharing.org/information-centre/reports/brandt-report-summary>.
98. The Free State of the Congo, a hidden history of genocide. Barcelona Cultura. URL: <https://ajuntament.barcelona.cat/gabinetpostal/lestat-lliure-del-congo-un-genocidi-a-lombra/?lang=en..>
99. The World Bank In Brazil. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/brazil/overview>.
100. Third World Economic Development - Econlib. *Econlib*. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/ThirdWorldEconomicDevelopment.html>.
101. Ukraine grain exports by country 2023 | Statista. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/1333847/ukrainian-agricultural-exports-via-the-black-sea-by-country/>.
102. Ukraine: UN General Assembly condemns invasion as Russia reports gains – live updates | DW | 02.03.2022. *Deutsche Welle*. URL: <https://web.archive.org/web/20220302200856/https://www.dw.com/en/ukraine-un-general-assembly-condemns-invasion-as-russia-reports-gains-live-updates/a-60977270>.

103. Ukraine: UN General Assembly votes for peace on anniversary of invasion. *UNA-UK*. URL: <https://una.org.uk/news/ukraine-un-general-assembly-votes-peace-anniversary-invasion>.

104. Verma N. India surpasses China to become Russia's top oil buyer in July. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/india-surpasses-china-become-russias-top-oil-buyer-july-2024-08-22/>.

105. Vorozhbyt O. Ukraine-India: End of the Free Fall of Soviet Legacy? - Prism Ua. *Ukrainian Prism*. URL: <https://prismua.org/en/india/>.

106. What or where is the 'Global South'? A social science perspective. Impact of Social Sciences. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2021/09/28/what-or-where-is-the-global-south-a-social-science-perspective/>.

107. What We Do. *Association of South East Asian Nations*. URL: <https://asean.org/what-we-do>.

108. Wicker E. Colonial Development and Welfare, 1929-1957: The Evolution of a Policy. *Social and Economic Studies*. 1958. Vol. 7, no. 4. P. 170–192.

109. Witschge L. African leaders set to launch continental trade deal. *Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/economy/2018/3/20/african-continental-free-trade-area-what-you-need-to-know>.

110. World Bank Group. Ethiopia has Made Major Strides in Poverty Reduction but Disparities, Inequality Remain. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/16/ethiopia-has-made-major-strides-in-poverty-reduction-butdisparities-inequality-remain>.

111. Yan L. Where Did the Term “Global South” Originate?. *China-US Focus*. URL: <https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/where-did-the-term-global-south-originate>.

112. Zelensky V. Peace Formula. Kyiv : Ukraine's Peace Formula Philosophy, 2022. 7 p.

113. Zoellick R. B. The End of the Third World?. World Bank. URL:
<https://www.worldbank.org/en/news/speech/2010/04/14/end-thirdworld>.

